PREDNOSTI I NEDOSTACI MODELA OSIGURANJA DEPOZITA

Mimica, Andrija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:468634

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

PREDNOSTI I NEDOSTACI MODELA OSIGURANJA DEPOZITA

Mentor : **Student :**

Prof. dr. sc. Mario Pečarić **Andrija Mimica**

Split , travanj , 2019.

SADRŽAJ :

1. UVOD 3

1.1. Predmet i problem istraživanja 3

1.2. Ciljevi i hipoteza istraživanja 6

1.3. Metode istraživanja 6

1.4. Doprinos istraživanja 7

1.5. Struktura rada 7

2. ZNAČAJ OSIGURANJA DEPOZITA BANAKA 9

2.1. Regulatorni okvir bankovnog poslovanja 9

2.2. Pojam i uloga osiguranja depozita 16

2.2.1. Ciljevi osiguranja depozita 18

2.2.2. Negativni efekti osiguranja depozita 29

2.2.3. Koosiguranje 34

3. MODELI SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA : PRIVATNI, JAVNI I MJEŠOVITI SUSTAVI 36

3.1. Način rukovođenja sustavom osiguranja depozita 36

3.2. Način financiranja sustava osiguranja depozita 43

4. PREDNOSTI I NEDOSTACI NAVEDENIH MODELA SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA 45

4.1. Prednosti i nedostaci rukovođenja i financiranja sustava osiguranja depozita 45

4.2. Implementacija sustava osiguranja depozita unutar bankovne unije 51

5. ZAKLJUČAK 55

PRILOZI: 63

SAŽETAK : 64

SUMMARY : 65

1. UVOD

1.1. Predmet i problem istraživanja

Problem istraživanja u ovom diplomskom radu determiniran je globalnom financijskom krizom iz 2008. godine. Te kobne 2008.godine, EU se također, suočila s posljedicama krize, koje su se najviše odrazile na bankarski sektor. Situacija u današnjim financijskim sustavima, gdje su, prema Todorović et al. (2015), bankarske institucije najvažniji financijski posrednici, te se financijski sustavi mogu okarakterizirati kao „bankocentrični“, znatno produbljuje jaz ovog problema. Kriza je iznjedrila brojne strukturne probleme bankarskog sektora i dovela u pitanje učinkovitost dotadašnje regulacije. Jedne od osnovnih funkcija stabilnosti svake nacionalne ekonomije su funkcija supervizije i financijske regulacije, koje su za vrijeme krize pokazale neadekvatnu spremnost suočavanja s nastalom situacijom. Upravo zbog toga počelo se nametati pitanje : je li financijski sustav adekvatno reguliran, s obzirom na dinamičnost samog sustava i njegovu inherentnu procikličnost ?

Potaknuti neadekvatnom regulacijom bankarskog sektora za vrijeme i nakon krize, nadležni su bili primorani uvesti određene strukturne reforme unutar bankarskog sektora, objedinjene u konceptu bankovne unije. Kao što navodi European Comission (2012), bankovna unija, kao nova vrsta regulatornog okvira, trebala je funkcionirati po principu jedinstvenog nadzornog mehanizma banaka, te je trebala biti odgovorna za praćenje i kontrolu poslovanja banaka kao i kreditiranje banaka u nuždi kako bi se rasteretila ECB.

U ovom radu naglasak će biti na trećem stupu osiguranju depozita[1], iz razloga što je, od vremena krize sve do danas, ta mjera izazvala najviše polemika, te je dinamičnost u promjenama i prijedlozima modaliteta osiguranja depozita te utjecaja na financijski sektor na izrazito visokoj razini.

U strukturi same bankovne unije, problem koji se najviše očitava odnosi se na njen treći stup, odnosno na sustav osiguranja depozita. Naime, kroz nekoliko godina uspostavila su se prva

[1] Koncept bankovne unije je prema EC (2012) zamišljen na tri stupa :

- Jedinstveni supervizijski mehanizam (Single Supervisory Mechanism – SSM)
- Jedinstveni sanacijski mehanizam (Single Resolution Mechanism – SRM)
- Sustav osiguranja depozita (Deposit Insurance Scheme – DIS)

dva stupa Jedinstveni supervizijski mehanizam i Jedinstveni sanacijski mehanizam, ali ne i treći stup Sustav osiguranja depozita. Prema Liikanen (2012), glavni izazov osiguranju depozita, ali i izgradnji zajedničkog sustava rješavanja problema je unaprijed definiranje pravila, usklađenje zakona i izvora financiranja za rješenje problema, tj. postavlja se pitanje tko će snositi teret spašavanja banke odnosno isplate štediša.

Prema Suljić et al. (2014), Sustav osiguranja depozita vrsta je socijalne zaštite koja omogućava održavanje stabilnosti bankovnog sustava, te ujedno i cjelokupne financijske stabilnosti unutar država. Bankovna stabilnost i cjelokupna financijska stabilnost usko su povezane, jer ukoliko dođe do „ juriša na banke „ (eng. „bank run"), povlače se depoziti iz banaka, a to se negativno odražava na cjelokupnu likvidnost i kreditiranje. Banke, kao jedni od najjačih financijskih posrednika, u svojim bilancama imaju depozite drugih financijskih institucija, ali i depozite stanovništva koje dalje plasiraju u kredite. Sumnjom deponenata u banke, Faulend (2002) naglašava kako može doći do „povlačenja" depozita, što može utjecati na likvidnost banke, a dodatno širenje panike i nepovjerenja može dovesti do „prelijevanja" utjecaja na druge banke odnosno može doći do „domino efekta". Prema Faulend (2002), upravo iz preventivnih razloga dolazi do osnivanja sustava osiguranja depozita, čija je primarna svrha zaštita bankovnog sustava i njegove stabilnosti, posebice u vrijeme krize. Obzirom da banke predstavljaju institucionalnu osovinu po pitanju financijskog posredništva, onda je utjecaj sustava osiguranja depozita orijentiran i na zaštitu cjelokupnog financijskog sustava.

Sustavi osiguranja depozita mogu se razlikovati s obzirom na više kriterija, te će biti detaljno analizirani u nastavku ovog rada zajedno s odgovarajućim prednostima i nedostacima. Kako u svom radu navode Suljić et al.(2014), za EU najrelevantnije su razlike s obzirom na način organiziranja, s obzirom na vlasničku strukturu, način prikupljanja sredstava i visinu zaštite sustava osiguranja depozita. Iako se financijski regulatorni okviri poput bankovne unije konstantno usavršavaju, te time jačaju i sustavi osiguranja depozita, Garcia (1996) navodi kako određene varijable osiguranja depozita ne mogu reducirati probleme odnosno negativne eksternalije poput moralnog hazarda, negativne selekcije i principal-agent problema.

Prvenstveno se visina zaštite osiguranja depozita nameće kao jedna od spornih varijabli zbog koje vrlo lako dolazi do problema moralnog hazarda. Garcia (1996) u svom radu navodi kako je upravo prevelika razina zaštite osiguranja jedan od glavnih razloga zbog kojeg se razina „monitoringa“, odnosno kontrole poslovanja banaka od strane deponenata, svela na minimum, a same posljedice toga su sve rizičnije poslovne odluke koje donosi banka zbog neadekvatne kontrole. Osim moralnog hazarda, slabom diferencijom premija, putem kojih se financiraju fondovi osiguranja depozita , dolazi do negativne selekcije na međubankarskom tržištu. Upravo zbog navedenih razloga u ovom radu će se provesti detaljna analiza postojećih sustava osiguranja depozita,te će se nastojati odrediti i procijeniti najbolji model u konceptu bankovne unije, kako bi se reducirali nedostaci i naglasile prednosti pojedinih sustava osiguranja depozita. Do sada zajednički koncept osiguranja depozita na nivou bankovne unije nije još uspostavljen, te trenutno možemo govoriti samo o učinkovitosti i adekvatnosti nacionalnih sustava osiguranja depozita.

Učestale promjene, kroz relativno kratak vremenski period, i dosta različitosti u određenim determinantama sustava osiguranja depozita na nacionalnim i regionalnim razinama, rezultirale su raznim modelima sustava osiguranja depozita. I upravo razlike u prednostima i nedostacima sustava osiguranja depozita, te njihova evaluacija predstavljat će **glavnu problematiku** kojom će se baviti ovaj diplomski rad.

Predmet istraživanja u ovom diplomskom radu je analiza sustava osiguranja depozita kao jednog od najvažnijih stupova bankovne unije. Poseban fokus bit će na samoj strukturi osiguranja depozita, odnosno na prednostima i nedostacima modela, koji proizlaze iz raznih situacija na financijskim tržištima, karakteristikama bankovnih sustava, te na definiranju i usporedbama prednosti i nedostataka pojedinih sustava osiguranja depozita. Upoznavanjem s prednostima i nedostacima sustava osiguranja depozita nastojati će se ojačati stavovi prema osiguranju depozita kao jednome od stupova bankovne unije, a time i na bankarsku i financijsku stabilnost u cjelini. Financijska stabilnost poput osovine vodi k unaprjeđenju i samog gospodarskog rasta određene države.

Analiziranjem karakteristika sustava osiguranja depozita nastojati će se minimizirati negativne posljedice koje proizlaze iz ovakvog načina financijske regulacije, poput moralnog hazarda, negativne selekcije te principal-agent problema.

1.2. Ciljevi i hipoteza istraživanja

U diplomskom radu postavljene su dvije vrste ciljeva : pomoćni ciljevi istraživanja i temeljni cilj istraživanja. Temeljni cilj istraživanja ovog diplomskog rada je analizirati sustave osiguranja depozita, s naglaskom na detaljniju analizu njihovih modela, točnije njihovih prednosti i nedostataka.

Kao što je već navedeno, do temeljnog cilja istraživanja pokušati će se doći preko pomoćnih ciljeva istraživanja, a oni su :

1. Objasniti ulogu sustava osiguranja depozita u modernim financijskim sustavima
2. Analizirati dosadašnje modele sustava osiguranja depozita
3. Analizirati i objasniti prednosti i nedostatke dosadašnjih modela sustava osiguranja depozita
4. Ocijeniti koncept sustava osiguranja depozita u bankovnoj uniji s obzirom na gore navedene učinke
5. Objasniti ulogu sustava osiguranja depozita u strukturi bankovne unije

Pomoću različitih metoda istraživanja pokušati će se doći do maloprije spomenutih ciljeva, pomoću kojih će se potvrditi ili odbaciti postavljena hipoteza istraživanja koja glasi :

HO: Adekvatnost postojećih modela osiguranja depozita moguće je ocijeniti na nivou karakteristika bankovnih sustava pojedinačnih zemalja, ali još ne na nivou bankovne unije.

1.3. Metode istraživanja

Metodologija istraživanja koja će se koristiti u ovom diplomskom radu sastoji se od više kombiniranih metoda istraživanja. Tako da će se u teorijskom dijelu rada prema Zelenika (2000), koristiti opće metode istraživanja. Deduktivnom metodom, iz općih stavova izvodit će se pojedinačni zaključci. U empirijskom dijelu rada, a u svrhu dokazivanja hipoteze, koristit će se izabrane statističke i ekonometrijske metode. Naime, identificiranjem determinanti, odnosno karakteristika pojedinih sustava, obrazložit će se adekvatnost njihovih izbora, kao puta izgradnje zajedničkog sustava osiguranja depozita na nivou bankovne unije. Sve navedene metode uskladit će se s problemom,predmetom te ciljevima istraživanja kojim se bavi ovaj diplomski rad.

1.4. Doprinos istraživanja

Ovo istraživanje bi trebalo doprinijeti boljem razumijevanju sustava osiguranja depozita u cijelosti, te pozicioniranju sustava osiguranja depozita u cjelokupni koncept bankovne unije. Kao što je već navedeno u ovom radu, bankovna unija počiva na tri stupa, od kojih je najsporniji treći stup – sustav osiguranja depozita. Osiguranje depozita se koristi među državama EU, ali se dosta razlikuje na nacionalnim razinama. Ovim istraživanjem nastojat će se analizirati struktura, prednosti i nedostaci postojećih modela osiguranja depozita, te će se provesti usporedba istih, s ciljevima za koje se zalaže bankovna unija. Osim doprinosa koji bi se trebao očitati u konceptualizaciji bankovne unije, ovim istraživanjem i analiziranjem sustava osiguranja depozita nastojat će se pridonijeti razumijevanju problema uzrokovanih neadekvatnom strukturom osiguranja depozita, poput moralnog hazarda, problema negativne selekcije i principal agent problema. Analizom prednosti i nedostataka sustava osiguranja depozita na nacionalnoj, ali i na nadnacionalnoj razini, nastojati će se ukazati što se to treba usavršiti kako bi se nakon Jedinstvenog supervizijskog mehanizma i Jedinstvenog sanacijskog mehanizma, Sustav osiguranja depozita mogao formirati kao teći stup bankovne unije.

1.5. Struktura rada

Diplomski rad se sastoji od pet poglavlja. U uvodnom poglavlju iznosi se problem i predmet istraživanja, ciljevi koji se žele postići ovim istraživanjem, metodologija korištena u istraživanju, te na samom kraju ovog uvodnog dijela bit će govora o sadržaju i strukturi rada.

U drugom poglavlju objasnit će se značaj sustava osiguranja depozita u bankarskom sektoru. Definirat će se i opisat regulatorni okvir bankovnog poslovanja, terminologija koja se odnosi na samo osiguranje depozita, te uloga koju ta vrsta financijske regulative ima u cjelokupnom financijskom regulatornom okviru. Nadalje, definirat će se ciljevi koji se žele postići sustavom osiguranja depozita, navest će se i opisati negativne posljedice koje mogu proizaći kao negativne eksternalije sustava osiguranja depozita, a na samom kraju ovog drugog dijela definirat će se pojam koosiguranja u financijskoj regulativi.

U trećem poglavlju detaljnije će se objasniti modeli (i značajke) sustava osiguranja depozita. Od nekolicine značajki, ovaj rad će se bazirati na one koje najviše obuhvaćaju državu, točnije

njezine uloge poput upravljanja i financiranja samih sustava. U prvoj stavci ovog poglavlja bit će govora o načinu rukovođenja sustavom osiguranja depozita, dok će se druga stavka baviti načinom na koji se sve financiraju sustavi osiguranja depozita.

Četvrto poglavlje sadržat će analizu prednosti i nedostataka istih značajki koje će biti detaljnije predstavljene u trećem poglavlju ovog rada. Prva stavka ovog poglavlja bavit će se paralelno prednostima i nedostacima oba dvije značajke. Pošto se u načinu rukovođenja sustavom i u načinu financiranja sustavom osiguranja depozita pojavljuje država kao jedan od važnijih aktera, ove dvije značajke su vrlo povezane, kao i njihove mane odnosno prednosti. U drugoj stavci ovog poglavlja govorit će se o samoj implementaciji sustava osiguranja depozita u koncept bankovne unije. Točnije, naglasit će se situacija u kojoj se trenutno nalazi sustav osiguranja depozita obzirom na razvitak bankovne unije, te kakvi su planovi po pitanju dovršetka zajedničkog sustava osiguranja depozita, kao trećeg stupa u izgradnji bankovne unije.

U petom poglavlju donijet će se zaključci na temelju ranije predstavljenih analiza do koji se došlo istraživanjem.

2. ZNAČAJ OSIGURANJA DEPOZITA BANAKA

2.1. Regulatorni okvir bankovnog poslovanja

Banke kao financijske institucije, u današnja vremena predstavljaju glavne financijske posrednike, te se zbog toga većina financijskih sustava može okarakterizirati kao bankocentrični. Financijski sustav, ukoliko je stabilan i djelotvoran, može poprilično poduprijeti gospodarski rast neke zemlje. Poslovanje banaka, koje su glavni posrednici u tom istom financijskom sustavu, vrlo je osjetljivo te lako dolazi do određenih nestabilnosti, a samim time i do pojave krize.

Prema Miletić (2008), bankarstvo je specifična djelatnost u kojoj se preuzimanje rizika nikad u cijelosti ne može izbjeći niti njegova prisutnost spriječiti, jer ukoliko bi rizike bankovnog poslovanja bilo moguće eliminirati u tom trenutku nestao bi razlog postojanja bankarstva kao djelatnosti. Osim ostvarivanja profita svojim vlasnicima, banke imaju jedan puno važniji cilj, a to je ostvarenje općeg dobra. Prema Miletiću (2008),vrlo bitan čimbenik za adekvatno poslovanje banaka jest povjerenje javnosti. Problemi u bankovnom poslovanju nastaju upravo onda kada je to povjerenje narušeno, točnije kada javnost zbog nepovjerenja u banke „povlači“ svoje depozite te time dolazi do bijega kapitala i bankovnih kriza. Pojavom novih financijskih usluga i instrumenata,globalizacijom financijskih tržišta i formiranjem multinacionalnih bankovnih grupa, sve većim razvojem nebankovnih financijskih posrednika i razvojem informatičke tehnologije dolazi do porasta konkurencije, a time i do povećanja broja i vrsta bankovnih rizika Miletić (2008). Upravo te „novosti“ na bankarskom tržištu u kombinaciji s narušenim povjerenjem javnosti prema bankama predstavljaju glavne razloge zbog kojih se više pozornosti počelo pridavati regulaciji i nadzoru bankovnog sektora.

Miletić (2008) u svome radu navodi da su upućenost svakog subjekta nacionalnog gospodarstva na kreditore – banke i druge institucije te opasnost od prijenosa štetnih posljedica poremećaja u bankovnom sustavu na cjelokupno gospodarstvo temeljni razlozi za reguliranje bankovnih aktivnosti i uvođenje državnog nadzora i kontrole poslovanja banaka.

Banke kao financijske institucije imaju dosta zadaća : kreatori novca, glavna mjesta pohrane stvorene akumulacije građanstva i gospodarskih subjekata, alokatori financijskog potencijala te voditelji državnog platnog prometa. Miletić (2008) smatra da iako bankari moraju posjedovati ovlasti slobodnog odlučivanja pri rješavanju svakodnevnih poslovnih situacija, bankovno poslovanje je jedna od najreguliranijih aktivnosti. Iako moraju imati nekakvu vrstu autonomije u svom poslovanju, koliko su ubiti banke značajne za cijelo gospodarstvo očituje se najviše u situacijama financijske nestabilnosti. Upravo iz razloga što najveće gubitke trpi cijela društvena zajednica, a ne sami vlasnici banaka, uspostavio se regulatorni okvir za bankovno poslovanje, Miletić (2008).

Prema Leki (Leko, 1997), pod regulatorna pravila spada skup zaštitnih mehanizama s naglaskom na preventivnom djelovanju, koji uz organizacijski ustrojene procedure i postupke te sustav internih kontrola trebaju osigurati maksimalnu zaštitu malih štediša,deponenata i općenito vjerovnika banke što sve u konačnici pozitivno utječe na stabilnost bankovnog i gospodarskog sustava. Miletić (2008) kaže da se„prudencijalnom“ regulacijom, odnosno skupom regulatornih ograničenja razboritog poslovanja banaka, nastoji zadržati zdrav bankovni sektor koji ima posebnu ulogu u osiguranju makroekonomske stabilnosti. Adekvatnim regulatornim okvirom bankovnog poslovanja vraća se povjerenje javnosti u banke kao institucije, što dovodi do stanja financijske stabilnosti gospodarstva gdje rastom depozita tj. povećavanjem štednje proporcionalno dolazi do porasta investicija, a to u globalu ukazuje na ekonomski rast.

Miletić (2008) navodi da se nastojanja bankovne regulative mogu svesti na ostvarenje sljedećih opće prihvaćenih ciljeva :

- **Osiguranje solventnosti banke – smanjenje opasnosti od bankrota**

Rastom konkurencije i deregulacije nesmetano djelovanje ponude i potražnje na tržištu može određene sudionike na tržištu dovesti u stanje insolventnosti tj. u situaciju kada tržišna vrijednost njihove aktive padne ispod ukupne vrijednosti njihove pasive, Hefferna (1996). Posljedice insolventnosti utječu na mnogobrojne čimbenike od vjerovnika, vlasnika do djelatnika, a situacija u kojoj je neto vrijednost aktive manja u odnosu na vrijednost pasive može utjecati i na druge banke na bankarskom tržištu putem „domino efekta“. Da bi se ograničio problem insolventnosti uvedene su „prudencijalne“ regulatorne mjere pomoću kojih se povećava sigurnost deponenata i klijenata banke, a samim time i povjerenje u cjelokupni bankovni sustav. Najveći problem je u asimetričnosti informacija koje deponenti imaju a tiču

se aktive odnosno pasive banke, zbog toga što informacije s kojima deponenti raspolažu su često promjenjive ili slabo dostupne. Poučeni gubicima koje su deponentni trpjeli kroz prošlost, prije uvođenja sustava osiguranja depozita, vršio se sve veći pritisak javnosti da bankovne aktivnosti budu rigoroznije regulirane. Mjera koja je najprisutnija kada se govori o izbjegavanju rizika solventnosti banke je zahtjev za osiguranjem više kapitala, odnosno za jačanjem kapitalne osnovice banke.

- **Osiguranje likvidnosti depozitne institucije**

Kako bi banke poslovale na pojedinačnim razinama te time činile stabilan financijski sustav, neophodno je propisati obvezu održanja likvidnosti na razini dostatnoj za podmirenje obveza i prema vjerovnicima i prema zajmotražiteljima. Do problema likvidnosti dolazi kada se banka, inače solventna, nađe u situaciji kada nema dovoljno gotovine (ili trenutno unovčive imovine) da bi pokrila kratkoročne dospjele obveze. Narušenom likvidnošću gubi se povjerenje deponenata, koji smatraju da će kriza likvidnosti voditi k problemu insolventnosti, a sve će rezultirati bankrotom te institucije. Čim se naruši povjerenje, deponenti povlače svoje uloge tj. depozite te se time produbljuje jaz problema likvidnosti. „ Bank run-om“, tj. jurišom na banke podrazumijeva se situacija u kojoj deponenti zbog gubitka povjerenja podižu svoje depozite, što banke čini nelikvidnima a time i insolventnima. Pošto se pitanje likvidnosti ne može povjeriti bankama, neizbježno je bilo uvođenje regulatorne mjere koja će obvezati banke na održavanje likvidnosti na razini koja je dovoljna za pokriće dospjelih ili nekoliko dana unaprijed najavljenih potraživanja svojih deponenata.

- **Izgradnja ekonomski djelotvornog i konkurentnog financijskog sustava**

Miletić (2008) u svome radu, kao sljedeći cilj koji se želi postići regulatornim okvirom navodi porast konkurencije, pomoću koje bi se pozitivno utjecalo na djelotvornost sektora bankarstva. Rastom konkurencije poticala bi se inventivnost banaka u operacijama kojima se one bave, te bi se kreiranjem novih financijskih usluga poslovnim partnerima omogućavale usluge koje bi bile tehnički i alokativno efikasne. To bi značilo da su cijene usluga koje provodi banka na razini graničnog troška pružanja posljednje jedinice usluge, te da se usluge pružaju uz najmanje moguće troškove resursa koje banka troši u procesu.

Konkurencija je vrlo bitna na bankovnom tržištu, gdje banke mogu zadržati svoje klijente jedina ako razborito upravljaju sa potencijalom kojim raspolažu. U protivnom, ako banke ne raspolažu adekvatno s depozitima i štednjama, točnije ako to ne „pretvaraju“ u profitabilne

zajmove, može doći do jako skupe pojave koja se zove „kreditna kriza“. Iako se regulacijom pospješuje rast konkurencije na bankovnom tržištu, što dovodi do rasta djelotvornosti banaka; to nekad može imati i negativne učinke. U većini slučajeva regulacija i uspostavljanje djelotvornog konkurentskog bankovnog sustava su komplementarni pojmovi, iako nerijetko se zna dogoditi da se radi o pojmovima velike suprotnosti. Reguliranjem bankovnog sektora ne smije se ograničiti djelovanje banaka, te se ne smije smanjiti konkurentnost onih institucija koje su manje regulirane. Reguliranjem se treba utjecati na banke tako što bi se one lakše prilagođavale novonastalim prilikama u gospodarstvu, novim tržišnim uvjetima, kao i napretku u tehnologiji, a sve to s minimalnim zadiranjem u komercijalno-poslovne prosudbe banaka. Regulacija svojim mjerama kao ni središnja banka ne bi smjela nametati monopolske položaje na tržištu, točnije ne bi smjela favorizirati određene banke obzirom na druge. Različite probleme s kojima se susreću banke rješavaju na razne načine, tako probleme poput stabilnosti,solventnosti i likvidnosti banke rješavaju putem strože regulatorne politike, dok probleme djelotvornosti banke rješavaju putem povećanja konkurentnosti te deregulacijom. Kroz povijest bankovnih sustava u različitim razdobljima institucije su koristile različite pristupe. Tako je u tridesetim godinama prošlog stoljeća prema iskustvu s Velikom krizom fokus bio na regulaciji kako bi se u budućnosti izbjegli problemi nelikvidnosti i insolventnosti, odnosno kako bi se izbjegao bankrot bankovnih institucija koji se dešavao za vrijeme Velike krize. U drugoj polovici prošlog stoljeća, sedamdesetih i osamdesetih godina, banke su se susretale s problemom nedjelotvornosti upravo zbog sve restriktivnijih mjera regulatorne politike. Zatim su uslijedile mjere kojima se smanjivala razina regulacije, a time se bankama davala veća sloboda prilagođavanja tržišnim uvjetima. Takva situacija pridonosila je uvelike „konkurencijskom ludilu“, pojmu kod kojeg se povećava djelotvornost putem konkurencije, što dovodi bankovni sustav u nestabilniji i rizičniji položaj, Miletić (2008).

Regulativom se može utjecati na ostvarenje jednog od tri maloprije spomenuta cilja : solventnost, likvidnost te djelotvornost. Često se postavlja pitanje koji cilj podržati regulativom. Prema tome, Miller i VanHoose (1997) pišu o tri osnovne teorije ponašanja regulatornih vlasti :

- **Teorija javnog interesa**

Ova teorija odnosi se na neovisna regulatorna tijela koja nepristrano promatraju situaciju (financijsku, makroekonomsku i sl.) u kojoj se nalaze banke na koje se regulativa primjenjuje i korisnici njihovih financijskih usluga. Kod ove teorije se proučavaju alternativne regulatorne

politike, te njihov efekt na javni interes odnosno ukupno blagostanje društva. Eliminiraju se sve regulatorne politike koje ne maksimiziraju društveni benefit, te pri odlučivanju regulatori su u potpunosti podređeni javnim interesima.

- **Teorija zarobljavanja**

Ova teorija govori o sasvim suprotnom učinku koji ima teorija javnog interesa. Korist od regulacije u ovoj teoriji imaju samo one institucije na koje se regulativa odnosi, te korisnici njihovih financijskih usluga. U ovoj teoriji banke su te koje vrše pritisak na regulatorna tijela kako bi ona imale što bolji položaj, te se upravo zbog toga koristi termin „zarobljavanje“ zbog toga što regulirane institucije žele „zarobiti“ regulatorna tijela kako bi postigle veću korist od regulacije. Banke to vrše na način da „lobiraju“ određene regulatore, pružaju usluge i spremnost na to da jednog dana potencijalno angažiraju regulatore u svom poslovanju. Baš zbog toga regulatori ne žele sebe dovesti u situaciju da jednog dana rade u prestrogo reguliranoj djelatnosti.

- **Teorija javnog izbora**

U ovoj teoriji se problem preklapanja s kojim su suočeni, regulatori pokušavaju riješiti na način da uspostave takvu regulaciju tržišta koja će bankama omogućiti ostvarenje profita na razinama višim nego u uvjetima savršene konkurencije, ali na nižim razinama od onih koje bi se uspostavile na monopolističkom tržištu. Prema ovoj teoriji , regulatori ne preferiraju situaciju potpune tj. savršene konkurencije, ali ni monopolizirano tržište, te ne dopuštaju da dođe do potpune konkurencije uz naznake minimalnog omogućavanja djelomične „monopolske moći“.

Kako bi se postigao glavni cilj, financijska stabilnost, koja vodi daljnjem ekonomskom rastu i prosperitetu države, osim regulatornim mjera koje bivaju postavljene od određenih regulatornih tijela, moraju se provoditi adekvatni nadzor i kontrola poslovanja financijskih institucija. Regulatorne mjere i mehanizmi nisu dovoljno rješenje, jer ipak se te mjere moraju nadzirati u svojoj provedbi, i kontrolirati ukoliko dođe do njihovog iskrivljenog djelovanja. Upravo iz tog razloga nadzor i kontrola su jako bitne stavke u bankovnom poslovanju jer se one provode u svakoj pojedinoj državi kako bi se održao stabilan i zdrav bankovni sustav, te kako bi se provela adekvatna zaštita ulagača, Miletić (2008). Načela sigurnog i djelotvornog bankovnog poslovanja počivaju na pretpostavci o djelotvornom učinku nadzora i kontrole poslovanja. Ukoliko bi se poslovanje banaka provodilo bez konstantnog nadzora i kontrole,

banke bi koristile tu situaciju te bi vršile svoje poslovanje s nedovoljnom količinom kapitala i rezervi za pokriće gubitaka, a gubitke bi prikrivala iskrivljenim podacima o svom poslovanju. Zbog toga se Miletić (2008) u svom radu govori da su razborita regulacija i djelotvoran sustav nadzora banaka međusobno komplementarni, što se najbolje može primijetiti u tome kako postojanje razborite regulacije ne znači i njenu odgovarajuću primjenu, a time i postizanje očekivanih ciljeva regulacije. Nadzor i kontrola primjene i provođenja regulacije ima sljedeće ciljeve:

- **Održavati povjerenje javnosti u bankovni sustav i smanjiti mogućnost gubitaka za male deponente**

Banke se najvećim dijelom financiraju od strane depozita koje deponenti u vidu drugih financijskih institucija, ali u puno većem dijelu stanovništvo polažu na raspolaganje u tu istu banku. Upravo zbog toga bankovno poslovanje se temelji ponajviše na povjerenju koje stanovništvo tj. javnost ima prema najvažnijim financijskim posrednicima – bankama. Koliko je povjerenje javnosti bitno u poslovanju banaka govori i činjenica da čim dođe do bilo kakve pa čak i minimalne sumnje u rizičnost poslovanja banaka, to može biti kobno po pitanju potencijalnog bankrota tih institucija. Gubitkom povjerenja deponenti su primorani na povlačenje sredstava iz banaka, a time se uvelike utječe na pad likvidnosti banke. Kad se govori o deponentima , bankama su bitni deponenti malih iznosa zbog toga što su slabo informirani i nemaju dovoljno stručnog znanja, te se oslanjaju na to da će banka na najbolji način upravljati sa njihovom štednjom. Po pitanju odluke za koju se banku opredijeliti, deponenti izbor vrše po principu ponuđenih kamatnih stopa i reputacije banke. Kako navodi Haddon (1995), velik dio deponenata nije ni svjestan da veća kamatna stopa znači i veći rizik poslovanja banke, te zbog svoje neodgovornosti i neinformiranosti mogu ostati bez svog uloga – depozita.

- **Zaštita državnog proračuna i agencije za osiguranje štednih uloga od gubitaka**

Ukoliko dođe do nepravilnosti u poslovanju banke, te da se one na vrijeme ne uoče i otklone pomoću korektivnih mjera, može doći do nužnosti sanacije banke i potencijalnog bankovnog stečaja. U tim kriznim situacijama svi troškovi padaju na teret proračuna vlade, odnosno na teret agencije za osiguranje štednih uloga. Svi ti poremećaji u bankovnom sektoru preko troškova proračuna i visoke inflacije negativno utječu na stanje vlade, te općenitog društvenog blagostanja. Troškovi krize s društvenog stajališta nije dovoljno mjeriti samo u izdacima koje

plaća proračun (porezni obveznici), već i treba mjeriti i kroz troškove koji usporavaju stopu gospodarskog rasta.

- **Utvrditi prirodu, osnovne uzroke i dubinu problema u bankama te poduzeti korektivne mjere**

Aktivnosti bankovnog poslovanja u kojima postoje određeni nedostaci ili u kojima banka ne zadovoljava propisane zahtjeve identificiraju se pomoću nadzora i kontrole. Korektivnim mjerama se obvezuje banku da slijedi najbolju praksu i postupke koji su u bankarstvu poznati, i održava najvažnije pokazatelje i strukturu poslovanja u okvirima koji, znače visok stupanj sigurnosti u poslovanju. Posebni sustav „ranog upozorenja“ iznimno je važan kod djelotvornosti nadzora, jer pomoću njega se na vrijeme detektira poremećaj u poslovanju te se mogu poduzeti adekvatne korektivne mjere.

- **Utvrditi pravilnosti primjene zakona i podzakonskih propisa te točnost financijskih izvještaja**

Primjenom „prudencijalne“ odnosno razborite regulacije nastoji se provjeriti točnost svih informacija koje objavljuje upravljačko tijelo banke , točnije menadžment. Informacije o bankovnom poslovanju od ključne su vrijednosti svim klijentima s kojima ta institucija posluje, te one dosta govore o stabilnosti banke te se iz njih mogu pokušati procijeniti neka buduća stanja banke na bankovnom tržištu. Naime informacije koje menadžment banke objavljuje često znaju biti iskrivljene upravo zbog neadekvatnog regulatornog ograničenja. Kako bi prikrile svoje probleme u poslovanju banke prikazuju krive financijske izvještaje, kojima samo prolongiraju vrijeme svog stečaja. Financijska izvješća rijetko kada otkrivaju dovoljno podataka kako bi se mogao prepoznati problem u poslovanju, sve dok problem ne postane prevelik da bi se mogao skriti.

- **Zaštita ukupnog gospodarstva jedne zemlje utjecajem na stabilnost i sigurnost bankovnog sustava**

Pomoću nadzora i kontrole poslovanja banaka pridonosi se stabilnom i sigurnom funkcioniranju bankovnog sustava a i štiti se cijelo gospodarstvo od posljedica bankovnih kriza. Nekad se rizici poslovanja nažalost ne mogu izbjeći, što pokazuje da nadzor i kontrola nisu efikasni u apsolutno svim situacijama. Nadzorom nije cilj zaštititi sve banke na tržištu, jer bi se time onemogućila selekcija putem konkurencije. Eliminacija nedjelotvornih sudionika na tržištu povećava djelotvornost i opstanak najboljih, tako da i u bankovnom

poslovanju to nije iznimka. Nadzor i kontrola su uspješni ukoliko ne dozvole da se problemi nastali u jednoj banci ne prenesu na druge banke, te cijeli bankovni sustav.

2.2. Pojam i uloga osiguranja depozita

Prema Faulend (2002), sustavi osiguranja depozita predstavljaju svojevrsno pružanje zaštite deponentima bankovne institucije, odnosno se njima daje garancija da će se njihov cjelokupni ili pak limitirani depozit (ulog) isplatiti ukoliko dođe do nestabilnosti u poslovanju financijske institucije. Kod sustava osiguranja depozita postoji nekolicina podjela, ali u trenutnoj fazi ovog rada spomenuti će se ona najvažnija podjela na eksplicitne i implicitne sustave. Glavna razlika između ove dvije „vrste" sustava se očituje u tome da su eksplicitni sustavi osiguranja depozita definirani zakonom, te je utvrđeno tko i do koje visine iznosa ima pravo na povrat sredstava u slučaju potencijalne propasti financijske institucije. za razliku od eksplicitnih,implicitni sustavi osiguranja depozita nisu definirani zakonom tj. proizvoljno se odlučuje hoće li se i do koje mjere deponentima izvršiti povrat sredstava, koji može varirati od nikakvog povrata sredstava pa sve do potpunog povrata sredstava.

Faulend (2002) također govori o sustavu osiguranja depozita kao o vrsti zaštite koja je vrlo specifična, upravo zbog toga što se kod ovakve vrste zaštite sve odvija između tri subjekta. Kod osiguranja depozita postoje tri stranke : deponent (osiguranik), banka i institucija koja provodi osiguranje depozita. Većina stručnjaka navodi osiguranje deponenata kao glavni razlog postojanja sustava osiguranja depozita, ali također se ne smije zanemariti i ona indirektna uloga koju imaju sustavi osiguranja depozita, a to se odnosi na zaštitu banke tj. njenih vlasnika. Sustavi osiguranja depozita specifični su i po tome što se za razliku od drugih vrsta osiguranja ovdje „pokrivaju" zavisni događaji, dok se kod drugih vrsta osiguranja „pokrivaju" tzv. nezavisni događaji, utjecaji „više sile" te ponašanja pojedinca na kojima osiguranik nema kontrole, Faulend (2002). U slučaju sustava osiguranja depozita, govori se o zavisnim slučajevima, propast banke odnosno banaka nije niti najmanje nezavisan događaj, jer ukoliko dođe do propasti jedne banke sve se vrlo lako može proširiti na druge banke putem tzv. domino efekta.

Osim poteškoća koje se mogu direktno i indirektno stvoriti na financijskom tržištu, institucije mogu biti vidno ugrožene i na drukčiji način, namjernim uništenjem od strane njenih vlasnika

i rukovodstva. U tom slučaju kod osiguranja depozita dolazi do potpunog izričaja one primarne uloge koja je ranije navedena – zaštita deponenata banke, u ovom slučaju od potencijalno destruktivnog ponašanja vlasnika i rukovodstva banke.

Također jedna bitna stavka kod sustava osiguranja depozita je ta što iza svega toga na eksplicitan ili implicitan način stoji država. Naime, uloga države dolazi do izričaja kada se pojave slučajevi propasti banaka, te kada institucijama koje provode osiguranje depozita nedostaje sredstava kako bi isplatili sve osigurane depozite. Država pomaže u takvim situacijama kako bi se izbjegla potencijalna financijska panika, povlačenje depozita od strane depozitara, širenje negativnih posljedica domino efektom, što bi u konačnici rezultiralo velikom gospodarskom krizom.

S povijesnog aspekta, sustavi osiguranja depozita intezivnije su se počeli koristiti unatrag dvadesetak godina, iako su sustavi bili poznati gotovo dva stoljeća. McCarthy (1980) navodi kako je prvi sustav osiguranja depozita osnovan još davne 1829. godine u državi New York. Iako se terminologija osiguranja depozita prvi put spominje u SAD-u, sustav osiguranja depozita na nacionalnoj razini prvi put se javlja u tadašnjoj Čehoslovačkoj 1924. Ipak raširenija praksa korištenja, odnosno formuliranja sustava osiguranja depozita započinje tek krajem 20.st., točnije u osamdesetim godinama.

Mišljenja stručnjaka vrlo su podijeljena kada se govori o učincima i efikasnosti sustava osiguranja depozita. Iako vrlo različita, moglo bi se reći da prevladava pozitivno mišljenje vezano uz učinke sustava osiguranja depozita,odnosno da je dobro formirani eksplicitni sustav osiguranja depozita važan čimbenik u sigurnosti i stabilnosti financijskog sustava. Takav sustav promiče povjerenje deponenata i javnosti u financijske institucije, time se potiču štednja i investiranje, što dovodi do općeg gospodarskog rasta. Osim toga, eksplicitnim sustavom može se povećati konkurencija na financijskom tržištu, te se može omogućiti fleksibilnije vođenje monetarne politike. Neka mišljenja ne slažu se baš s prethodno navedenim prednostima eksplicitnog sustava osiguranja depozita. Kako navodi Faulend (2002), postoje neka mišljenja prema kojima eksplicitni sustavi mogu loše utjecati na disciplinu na tržištu,djelujući tako na destabilizaciju financijskog sustava u srednjem i dugom roku.

2.2.1. Ciljevi osiguranja depozita

Sustavi osiguranja depozita u svome djelovanju imaju jedan osnovni cilj, a to je zaštita financijskog sustava u cjelini. Kao što je već navedeno u ovom radu, banke su glavni financijski posrednici u svakom financijskom sustavu, te su one od izuzetne važnosti za razvoj svakog gospodarstva. Banke su posrednik između dijelova gospodarstva s viškom i manjkom financijskih sredstava, te one vrše alokaciju sredstava od suficitarne strane prema deficitarnoj strani sustava. Iako su od izuzetne važnosti u svim zemljama, njihova uloga se posebno ističe kod tranzitnih zemalja jer tamo često predstavljaju jedini izvor eksternog financiranja poduzeća. Obzirom da osiguranje depozita teži prvenstveno očuvanju bankovne stabilnosti, iz toga se može zaključiti kako se to odnosi na stabilnosti cijelog financijskog sustava upravo zbog prethodno navedene uloge koju banke imaju kao glavni financijski posrednik u financijskom sustavu.

Financijska stabilnost definira se kao funkcija stabilnosti svih financijskih institucija i tržišta koje tvore financijski sustav, te potiču gospodarski rast. Škare (1998) u svome radu navodi kako se moraju ispuniti određeni uvjeti kako bi se ostvarila stabilnost financijskog sustava:

- Makroekonomski uvjeti
- Strukturni uvjeti
- Uvjeti institucionalne i tržišne financijske strukture

Pod makroekonomskim uvjetima podrazumijeva se stabilan i kontinuiran ekonomski rast,osiguranje i očuvanje stabilnosti cijena,minimalni ili održivi proračunski deficit,primjerena razina nacionalne štednje uz konzistentnost deviznog tečaja te konzistentnost makroekonomskih politika. Kod strukturnih uvjeta potrebno je ostvariti stabilnu poreznu politiku te efikasna,fleksibilna i konkurentna tržišta proizvodnih faktora i proizvodnih usluga. Institucionalna i tržišna financijska struktura od posebne je važnosti u ovom radu, jer osim razvijene zakonske i sudske regulative,objektivnih i jasnih računovodstvenih izvještaja i transparentnosti,konstantnog nadzora i kontrole od strane države i dioničara te nadzorne i zakonodavne vlasti, upravo izgrađen sustav osiguranja depozita predstavlja jedan od segmenata financijske stabilnosti.

Kako navode Diamond i Rajan (1999) u svome radu, glavna funkcija banke jest stvaranje dugoročnih iz kratkoročnih izvora. Upravo ta funkcija često nailazi na određene neusklađenosti u ročnoj strukturi bilance, što predstavlja jedan od glavnih izvora potencijalne nelikvidnosti, a može uzrokovati i propast banke. Banka kao financijska institucija vrlo je osjetljiva na ponašanje svojih deponenata, jer oni u slučaju povlačenja svojih depozita onemogućavaju banci da ispuni svoje obaveze i isplati deponentima njihovu glavnicu s pripadajućom kamatom. Propast jedne banke u financijskom sustavu, domino efektom lako može dovesti do prelijevanja krize i u druge bankovne institucije, te da sve kulminira sa propašću većeg broja banaka tj. sistemskim rizikom.

Iako se jačanje financijske stabilnosti države smatra osnovnim ciljem sustava osiguranja depozita, Faulend (2002) u svome radu navodi još nekoliko ciljeva, koji su u većoj ili manjoj mjeri međuzavisni s ispunjenjem navedenog cilja :

- Izbjegavanje – rješavanje krize
- Zaštita malih deponenata
- Smanjivanje mogućih utjecaja recesije
- Zaštita platnog sustava
- Poboljšanje konkurencije među bankama
- Pružanje službenog mehanizma za rješavanje propalih banaka
- Smanjivanje proračunskih obaveza i doprinos banaka
- Promicanje gospodarskog rasta

Izbjegavanje – rješavanje krize jedan je od ciljeva sustava osiguranja depozita, kojim se nastoji izbjeći situacija financijske panike, te se nastoji spriječiti deponente u povlačenju depozita kako ne bi došlo do bilokakvih sistemskih kriza. Bankovne institucije su se kroz mnoge godine svog djelovanja često znale naći u problematičnim situacijama, te su bile primorane naći rješenje za ugroženu financijsku stabilnost sustava. Naime, došlo se do zaključka da upravo sustav osiguranja depozita svojima djelovanjem može spriječiti potencijalni „juriš na banke“ odnosno povlačenje depozita iz banaka, te time osigurati optimalno zadovoljavanje likvidnosti deponenata i omogućiti nesmetan odvijanje proizvodnje bez da se narušava razina društvenog blagostanja (Diamond i Dybvig, 1983).

Primjer stvaranja financijske panike najbolje su u jednostavnom modelu s tri razdoblja pružanja bankovnih usluga (T = 0,1,2) prikazali navedeni autori Diamond i Dybvig. Banka opravdava svoju ulogu pretvaranja nelikvidnih sredstava u likvidna na način da „izdaje“ transakcijske depozite deponentima, te je na taj način deponentima omogućeno da konzumiraju u onom trenutku kad im to i zatreba. Diamond i Dybvig su postavili pretpostavku kako postoje dvije određene vrste deponenata – nestrpljivi (tip I) i strpljivi (tip II). Prva grupa deponenata, tip I odnosno nestrpljivi deponenti, vode računa o konzumiranju u razdoblju T = 1, dok nestrpljivi deponenti (tip II) tek imaju namjeru konzumirati u razdoblju T = 2. Točnije, prema deponentima tipa II optimalno je povući sredstva iz banke u razdoblju T = 2. Model počiva na pretpostavkama da svi deponenti polažu sredstva u razdoblju T = 0, da nema saznanja o kakvom je tipu deponenta riječ (tip I ili tip II), te da svi deponenti mogu privatno pohraniti sredstva konzumacije bez ikakvih troškova. U modelu postoje dvije ravnoteže, „Dobra“ i „Loša“, koje se zajedničkim imenom nazivaju Nash točke. „ Dobrom ravnotežom“ postiže se optimalno zadovoljavanje likvidnosti deponenata i maksimalno društveno blagostanje, a ona se postiže na način da deponenti tipa I povlače i konzumiraju sredstva u razdoblju T = 1,a deponenti tipa II strpljivo čekaju i isto čine u razdoblju T = 2. Do problema u sustavu, odnosno do „juriša na banke“, dolazi u točci „Loše ravnoteže“ kada svi deponenti neovisno o kakvom tipu deponenta je riječ, upravo zbog panike pokušavaju povući svoja sredstva u razdoblju T = 1. U prethodno navedenoj situaciji narušava se društveno blagostanje, na način da se narušava efikasnost proizvodnje banke i poništava se uloga koju banka ima u pružanju optimalnog servisa likvidnosti deponentima. Autori Diamond i Dybvig (1983) navode postojanje „instrumenata“ kojima se može osigurati permanentno postizanje „Dobre ravnoteže“. Prvi „instrument“ o kojem govore odnosi se na zamrzavanje depozita za kojeg se pokazalo da je efikasan samo onda kada se ima prethodno saznanje o količini deponenata tipa I, odnosno deponenata tipa II. U slučaju kada bi postojalo to saznanje, banka može obustaviti daljnju isplatu depozita nakon što isplati depozite deponentima tipa I, bez da pritom ne naruši blagostanje deponenata tipa II ni efikasnost proizvodnje. Drugi „instrument“, sustav osiguranja depozita, nije toliko ovisan o informaciji koja govori o točnom broju različitih tipova deponenata, te na vrlo efikasan način štiti banku od potencijalnog „juriša“ na nju. Naime, kod sustava osiguranja depozita, deponenti tipa II neće imati potrebu za povlačenjem depozita u razdoblju T = 1, već se sredstva povući u razdoblju T = 2 kada im je to i mnogo optimalniji period. Pomoću sustava osiguranja depozita dolazi se do maksimizacije društvenog blagostanja, proizvodnja se odvija neometano te se osigurava optimalno zadovoljavanje likvidnosti deponenata.

Sistemskoj krizi u većini slučajeva prethodi određena financijska panika, koja svoje izvorište ima u naglom i nestabilnom ponašanju deponenata. Upravo zbog financijske panike stradavaju banke, i to ne samo one loše koje su takozvani epicentar problema, već se narušavaju i dobrostojeće banke zbog domino efekta kojim se problemi „prelijevaju“ unutar bankovnog sustava. Sustavi osiguranja depozita rade na tome kako bi se spriječio potencijalni „juriš“ na banke,odnosno naglo povlačenje depozita. Ukoliko dođe do propasti banke gdje im se nalaze depoziti, deponentima se garantira trenutni povrat njihove imovine, te se na taj način održava likvidnost financijske institucije. Sve to dovodi do zaključka kako su sustavi osiguranja depozita vrlo efikasni u sprječavanju širenja krize u slučaju propasti pojedinih banaka. Sustav osiguranja depozita predstavlja vrstu „osigurača“ koji ne daje deponentima povoda za promjenu ponašanja, te radi na tome kako bi povjerenje deponenata u banku kao financijsku instituciju bilo na najvišoj mogućoj razini. Ali, upravo ta karakteristika nailazi na mnoga negodovanja od strane stručnjaka koji su uvjereni da se tom prevelikom razinom sigurnosti daje povoda za nastajanje problema poznatog pod nazivom moralni hazard. Moralni hazard, o kojemu će više riječi biti rečeno u idućem potpoglavlju, je problem do kojeg dolazi ne samo na strani banaka tj. bankara, već i na strani deponenata. Naime, kako bankari imaju mogućnost povećati svoju dobit preko povećanja ulaganja u rizičniju aktivu, tako deponenti nemaju poticaja kontrolirati banke kojima su povjerili svoje depozite. Na ovaj problem odgovara se mehanizmima poput bankovne regulative vezane uz adekvatnost kapitala, te supervizijom bankovnog sustava.

Financijska panika ne mora biti jedini razlog zbog kojeg banke propadaju. Negativna kretanja u realnom sektoru, rast nelikvidnosti, loše poslovanje uzrokovano prerizičnim ulaganjima, gospodarski kriminal i sl., sve su to potencijalni razlozi koji mogu dovesti do propadanja banaka. U nekim od navedenih slučajeva čak i osiguranje depozita se može se nametnuti kao adekvatno rješenje, već je jedina solucija da takve institucije napuste tržište na što lakši i za sustav bezbolniji način.

Prema Tigert Helfer (1999), kod sprječavanja nastajanja financijske panike ključnu ulogu imaju sustavi osiguranja depozita s unaprijed kumuliranim fondom sredstava, dostatnim za trenutno podmirenje svih obveza prema deponentima propalih banaka. U situacijama kada kumulirana sredstva nisu dostatna, do izričaja dolazi uhodanost rada sustava, jer onda u tom slučaju država mora reagirati i premostiti problem likvidnosti da u protivnom ne dođe do problema nesolventnosti sustava osiguranja depozita. Ukoliko institucija koja provodi

osiguranje depozita nije u mogućnosti , zbog neadekvatnog fonda ili ne uplitanja države, isplatiti deponente i to u najkraćem mogućem roku, dolazi do izbijanja financijske panike.

Garcia (1999) u svome radu navodi kako sustav osiguranja depozita nikako nije poželjno uvoditi u slučaju evidentne nestabilnosti financijskog sustava. Pod nestabilnošću se pritom smatra bankovni sustav koji je već u krizi, ali i onaj sustav koji se nalazi pred samom krizom. Ukoliko se sustav osiguranja depozita osnuje u trenutku izbijanja krize, ili neposredno pred krizu, zbog neadekvatne količine sredstava u fondu može podbaciti u ispunjavanju svoje osnovne dužnosti. U tom slučaju, ne može se izvršiti povrat sredstava deponentima u kratkom roku, a to dovodi do povlačenja depozita iz ostalih banaka. Može doći do narušavanja kredibiliteta sustava, što uvelike ima utjecaja na ponašanje deponenata u nekim problemskim situacijama u budućnosti.

Zaštita malih deponenata

Jedna od početnih zadaća sustava osiguranja depozita je zaštita malih deponenata. Naime, mnogi ekonomisti kao glavni razlog postojanja sustava osiguranja depozita navode pružanje mogućnosti manjim bankama da opstanu na tržištu okružene većim i moćnijim institucijama. U akademskim krugovima smatra se da je ipak zaštita malih deponenata glavni pokretač sustava osiguranja depozita. Do problema za male deponente dolazi zbog asimetrije informacija na bankovnom tržištu. Za razliku od deponenata, banka odnosno njezina upravljačka i vlasnička struktura, imaju predodžbu o stanji i kvaliteti portfolija, u okviru čega je posebno važna informacija o kvaliteti danih kredita. Deponenti polažu svoja sredstva u banku bez da imaju određenu količinu informacija o stanju bankovne aktive, točnije ne mogu odrediti kvalitetu bankovne imovine i rizičnost njezina poslovanja. I ne samo to, već deponenti nemaju saznanje u koliko rizičnu aktivu će banka uložiti njihova sredstva. Pošto vlasnici i upravljačka tijela banaka imaju asimetrično više informacija o kvaliteti bankovne aktive u odnosu na deponente, taj nedostatak nastoji se kompenzirati davanjem garancije u vidu sustava osiguranja depozita. Kao što navodi Akerlof (1970), osnovni razlog pružanja garancije leži u tome što proizvođač ima asimetrično više informacija o proizvodu od kupca. Ta vrsta zaštite,garancija, posebno će imati smisla ukoliko se pruža malim neupućenim deponentima. Malom deponentu se isplati se ni financijski ni vremenski pratiti stanja konkurentskih banaka, a i dovodi se u pitanje s kolikom razinom efikasnosti bi se to praćenje odvijalo. Za razliku od malih deponenata, veliki deponenti s velikim depozitima imaju ipak

nešto više saznanja,te se potiču na prikupljanje informacija i na indirektno kontroliranje poslovanja banaka.

Ključno pitanje je na kojoj razini mali deponent postaje veliki, odnosno do koje visine treba osigurati depozite. Nekolicina autora pokušala je kroz svoje radove dati neku optimalnu visinu do koje se depoziti trebaju osigurati, ali to i dalje ostaje nerazjašnjeno upravo zbog problema koji iz toga proizlaze – moralni hazard. U slučaju previsoke granice osiguranja depozita moralni hazard će biti na visokoj razini također, dok granica osiguranja depozita na preniskim razinama apelira na neefikasno provođenje osiguranja depozita, te to u konačnici dovodi do širenja financijske panike.

Grupa autora (McCarthy,1980 ; Kyei,1995 ; Garcia,1996 ; Garcia, 1999) u svojim istraživanjima navode kako većina zemalja s implementiranim eksplicitnim sustavima osiguranja depozita, ne osigurava depozite u potpunosti. Prethodno navedena teza je najbolji pokazatelj da sustavi osiguranja depozita štite male deponente. Garcia (2000) navodi, kako zemlje poput Indonezije,Japana,Kuvajta,Meksika,Jamajke i Tajlanda imaju sustave osiguranja depozita koji osiguravaju depozite u potpunosti. Ta situacija nije niti najmanje čudna s obzirom da se radi o zemljama koje je u relativno ne dalekoj prošlosti pogodila bankovna kriza, te je pružanje potpunog osiguranja depozita bilo jedino logično rješenje za suzbijanje širenja krize.

Zaštita malih deponenata jedna je od glavnih karakteristika kredibilnog sustava osiguranja depozita, a rastom kredibiliteta sustava povećava se i moć suzbijanja financijske panike.

Smanjivanje mogućih utjecaja recesije

Pad ekonomske aktivnosti jedna je od glavnih karakteristika stanja recesije, te uzroci postojanja takvog stanja su mnogobrojni i često se ne može izdvojiti jedan dominantan uzrok zbog kojeg dolazi do takve situacije na tržištu. Postojanje recesije se može svesti na dva slučaja, slučaj u kojem je recesija izazvana zbog problema unutar bankovnog sustava i slučaj u kojemu je recesija izazvana zbog problema van bankovnog sustava.

Kod prvog slučaja se govori o situaciji u kojoj nekoliko loših banaka s lošom kreditnom politikom i problemima likvidnosti dolazi u situaciju krize zbog naglih i nenadanih promjena raspoloženja na međubankarskom tržištu, a samim time i zbog promjena raspoloženja samih deponenata. Krah loše situiranih banaka može se negativno odraziti u većoj ili manjoj mjeri i na poslovanje zdravog dijela bankovnog sustava. U ovom negativnom scenariju, nekredibilan

sustav osiguranja depozita, može nagnati deponente na povlačenje sredstava iz bankovnog sustava, što može rezultirati pogoršanjem likvidnosti i onih takozvanih „dobrih“ banaka. Ukoliko se taj jaz poveća, može doći i do potpunog stečaja bankovnih institucija koje su dobro kotirale na međubankarskom tržištu. Propadanje banaka zbog neefikasnog sustava osiguranja depozita dovodi do narušavanja likvidnosti poduzeća i stanovništva, te sve skupa može dovesti do velikog broja stečajeva. U slučaju da kredibilnost sustava osiguranja depozita nije narušena, deponentima (poduzećima i stanovništvu) bi bili isplaćena njihova sredstva u najkraćem mogućem roku, te ne bi bila ugrožena njihova likvidnost. Time bi bila spriječena potencijalna panika i ne bi bilo poljuljano povjerenje u dobrostojeće banke.

Iz scenarija prvog slučaja može se zaključiti kako kredibilan sustav osiguranja depozita ne može u potpunosti spriječiti recesiju, ali se znatno mogu ublažiti recesijske posljedice.

Drugi scenarij, koji glavni uzrok recesije nalazi izvan bankovnog sustava, govori o tome kako sustav osiguranja depozita neće baš biti toliko efikasno rješenje u borbi protiv recesije i njenih posljedica. Kod ovakvog scenarija propast slabijih banaka odraz je općeg gospodarskog stanja recesije. Osim utjecaja na slabije banke koje su više pogođene recesijom, jače banke u takvim razdobljima gube na likvidnosti, a samim time se smanjuje i njihova kreditna aktivnost. Ovisno o jačini recesije, može se očekivati veći ili manji negativni efekt na bankovni sustav, koji će naravno imati povratne efekte na sektor poduzeća i stanovništva .U razdoblju recesije ističe se posebno uloga države, jer je broj propalih banaka najčešće prevelik da bi i dobro utemeljeni sustav osiguranja depozita mogao izvršiti svoju zadaću, a to se odnosi na isplatu depozita i sprječavanje panike.

Zaštita platnog sustava

Platni sustav se temelji na dva segmenta, prvi koji se odnosni na velika međubankarska plaćanja i drugi u kojemu se odvijaju sva ostala manja plaćanja. Sudionici su općenito banke,poduzeća i stanovništvo. Temelj oba segmenta su transakcijski računi, koji mogu i ne moraju biti popraćeni sustavom osiguranja depozita. Jedna od polaznih karakteristika platnog sustava je ta, da likvidnost cijelog sustava ovisi o likvidnosti svakog pojedinog sudionika u sustavu. Sve se odvija poput lančane reakcije, naime, ukoliko jedna banka ima problema s likvidnošću i ne može ispuniti obveze prema drugoj banci, tada ni ta druga banka ne može ispuniti obveze prema trećoj banci. Međubankovno tržište i središnja banka su glavni osigurači cijelog platnog sustava. Sudionici sustava su vrlo ovisni jedni o drugima, te se to upravo vidi iz primjera propadanja jedne banke. Naime, ukoliko dođe do propasti jedne

banke, i ostale banke u sustavu će snositi određene posljedice koje će se razlikovati od banke do banke. Sve ovisi o visini sredstava koje je banka držala u obliku depozita kod propale banke ili o visini eventualno pozajmljenih sredstava propaloj banci. Ukoliko sustav osiguranja depozita „pokriva“ u potpunosti ili pad dio limitiranog iznosa sredstava na tzv. međubankarskim računima, trošak propasti jedne banke za preostale će biti ekvivalentan iznosu koji su preostale banke držale u obliku depozita kod propale banke. Određeni autori (Kyei, 1995; Garcia, 1996; Garcia 1999) navode kako u realnosti međubankovni računi nisu zaštićeni osiguranjem depozita, upravo zbog toga što su banke dovljno upućeni sudionici na tržištu, te imaju sposobnost odrediti razinu rizičnosti pojedine institucije (u ovom slučaju banke).

Mnogo značajniju ulogu ima sustav osiguranja depozita kod segmenta platnog sustava koji se odnosi na plaćanja poduzeća i stanovništva. Nelikvidnost realnog sektora (poduzeća), ne mora se nužno odraziti na stanje likvidnosti bankovnog sustava. Ali, s druge strane, ukoliko se banka pokaže nelikvidnom ili nesolventnom, taj problem se vrlo brzo preljeva na realni sektor (poduzeća). I u ovoj situaciji može doći do lančane reakcije, jer propašću banke njeni komitenti dolaze do gubitka financijskih sredstava s njihovih računa, a time indirektno dolazi i do gubitaka ostalih poduzeća koja su u direktnom poslovnom odnosu s komitentima propale banke.

Posljedice potencijalne propasti banke za njene komitente se može izbjeći putem sustava osiguranja depozita. Naime, ukoliko su sredstva na transakcijskim računima banaka osigurana od strane sustava osiguranja depozita, sredstva komitenata će biti zaštićena i sve skupa će rezultirati boljom zaštitom cjelokupnog platnog prometa malih plaćanja. Prema Garcia (1999), većina zemalja s eksplicitnim sustavom osiguranja depozita štiti transakcijske račune.

Poboljšanje konkurencije među bankama

Ova karakteristika sustava osiguranja depozita nailazi na podijeljena mišljenja, zagovornici sustava osiguranja depozita smatraju je pozitivnom, dok je protivnici sustava smatraju je jednom od mana sustava. Sustav osiguranja depozita kao takav, omogućava slabijim bankama da ravnopravno konkuriraju jačim bankama na tržištu. Veća i bolja razina konkurencije na tržištu rezultira s jeftinijom i boljom uslugom. Protivnici ove karakteristike smatraju kako se uvođenjem sustava osiguranja depozita smanjuju poticaji za praćenjem rada banaka od strane komitenata, čime se narušava tržišna disciplina unutar bankovnog sustava. Obzirom da deponenti nemaju razloga povlačiti svoje depozite iz slabijih banaka, jer su oni zaštićeni

osiguranjem depozita, u sustavu opstaju banke koje su manje efikasne i manje kvalitetne. U sustavu gdje je eksplicitno osiguranje depozita u odsustvu,prosječni mali deponent koji je ujedno neutralan prema riziku, će preferirati veće banke koje posluju s manjom razinom rizika iz dva razloga. Kao prvo, veće banke imaju mnogo diverzificiraniji portfolio naspram malih banaka. A drugi razlog je tzv. politika „too big to fail“, koja govori o državnoj intervenciji u slučaju eventualnih problema kod velikih banaka. No, ukoliko je utemeljen eksplicitni sustav osiguranja depozita, mali deponenti neće osjećati rizik pri ulaganju u slabije banke. Dapače, zbog viših pasivnih kamata nego kod jačih banaka, mali deponenti će biti motiviraniji za polaganjem sredstava upravo u slabije banke.

Politika „too big to fail“ predstavlja manu kod poslovanja jačih banka, upravo iz razloga što omogućava često javljanje problema moralnog hazarda, bez obzira dali eksplicitni sustav osiguranja depozita postoji ili ne. Iz tog razloga Garcia (1996) navodi kako bi problem moralnog hazarda bio još istaknutiji u sustavu u kojem nema slabijih banaka, odnosno gdje ne postoji praktički nikakva konkurencija na tržištu. Također navodi kako ne bi imalo smisla osnivati nikakvu vrstu nove banke, jer šansi za njen opstanak na tržištu praktički ne bi ni bilo. Odsustvo sustava osiguranja depozita išlo bi u prilog državnim bankama, koje bi se smatrale sigurnima bez obzira na njihovu kvalitetu poslovanja, te bi to rezultiralo manjkom konkurencije između privatnih i državnih banaka (Garcia, 1996).

Zanimljivo je da zagovarači i oponenti sustava osiguranja depozita uočavaju kako eksplicitni sustav osiguranja depozita omogućava opstanak manjih banaka, što rezultira većom konkurencijom unutar bankovnog sustava.

Pružanje službenog mehanizma za rješavanje propalih banaka

Faulend (2002), u svome radu navodi kako institucija za osiguranje depozita može biti na uži ili širi način definirana zakonom, odnosno ona može biti manje ili više zadužena. Postoji slučaj u kojemu je zakonom, instituciji za osiguranje depozita, dodijeljena zadaća rješavanja nesolventnih banaka. U tom slučaju se radi o šire definiranoj instituciji, te ona kao takva predstavlja dio službenog mehanizma za rješavanje posrnulih banaka.

Iako rješavanje posrnulih banaka nije primarna funkcija zbog koje se osnivaju institucije za osiguranje depozita, institucija provodi postupak rješavanja posrnule banke iz jednog bitnog razloga. Pošto trošak isplate depozita propale banke snosi institucija osiguranja depozita, kojoj je u cilju minimizirati vlastite troškove, institucija osiguranja dobiva bitan razlog zašto

provodi tu funkciju koja joj inače nije glavna domena. Smanjivanjem troškova same institucije osiguranja depozita, dolazi i do eventualnog smanjenja troškova države tj. poreznih obveznika.

Faulend (2002), govori o tome kako postupak rješavanja banke ne mora nužno značiti njeno zatvaranje i u tom smislu isplatu depozita i rasprodaju postojeće imovine. Do zatvaranja banke dolazi u situaciji u kojoj više praktički posrnuloj banci nema spasa. Najčešći načini rješavanja posrnulih banaka,bez ikakvih troškova po instituciju osiguranja depozita, odnose se na spajanje posrnule banke s nekom drugom „zdravom“ bankom, te na sporazumno preuzimanje dijela imovine i obveza od strane „zdrave“ banke. Uvjerenje prema kojemu će svaka banka u slučaju propasti biti pripojena „zdravoj“ banci, dovodi primarnu funkciju institucije osiguranja depozita (zaštita malih deponenata) u situaciju gdje postaje bespredmetna. Deponenti će biti sigurni kako neće snositi nikakve troškove u slučaju propasti banke, bez obzira na iznose njihovih depozita. To će također biti ishod i u slučaju 100 postotnog osiguranja depozita.

Institucija osiguranja depozita pri rješavanju posrnulih banaka mora voditi računa o sprječavanju negativnih poticaja, poput moralnog hazarda, jer to dovodi do potiskivanja njene primarne funkcije. Garcia (2000) navodi primjer izbjegavanja moralnog hazarda iz SAD-a, prema kojem „zdrava“ banka od posrnule preuzima samo onaj dio depozita koji su osigurani zakonskim putem.

Smanjivanje proračunskih obveza i doprinos ostalih banaka

U slučaju tzv. implicitnog sustava osiguranja depozita, u slučaju propasti banke, država je ta koja preuzima na sebe isplatu osiguranih depozita. Znači da odsustvom eksplicitnog sustava osiguranja depozita, trošak cjelokupne štednje posrnule banke pada na teret državnog proračuna. Druga situacija, u kojoj je prisutan eksplicitni sustav osiguranja depozita, ukazuje na to kako propast banke može, ali ne mora nužno predstavljati trošak državnom proračunu. Hoće li trošak padati na teret proračuna ili ne, ovisi o raznim karakteristikama institucije osiguranja. Za primjer, u ovom radu će se uzeti sljedeće dvije vrste sustava osiguranja depozita : sustav s definiranim fondom (ex-ante sustav) i sustav bez fonda (ex-post sustav).

Ex-ante sustav je sustav u koji financijske institucije (koje podliježu sustavu osiguranja depozita) obročno uplaćuju premije osiguranja (Faulend, 2002). Premije, koje su vlasništvo institucije osiguranja depozita, kreiraju fond iz kojeg se kasnije isplaćuju osigurani depoziti

ukoliko dođe do kraha osigurane financijske institucije. Na taj način sve osigurane financijske institucije (banke u užem smislu), participiraju u isplati depozita propale financijske institucije. Ukoliko prikupljena sredstva fonda nisu dovoljna za isplatu osiguranih depozita propale financijske institucije, tada na snagu nastupa država koja ima obvezu pokriti ostatak. Kod situacije u kojoj postoji eksplicitni sustav osiguranja depozita, obveza isplate osiguranih depozita (koja pada na teret državnog proračuna) je manja nego kod implicitnog osiguranja depozita. Slučaj u kojemu fond nije oformljen, ex-post sustav, govori o tome kako troškove propasti banke u cijelosti snose preostale banke na tržištu. Državni proračun ne snosi nikakve troškove zbog toga što sustav funkcionira na način da u trenutku posrtanja banke, preostale banke participiraju po određenom ključu u isplati osiguranih depozita. Smanjenje proračunskih obveza u slučaju propasti banke eksplicitni sustav osiguranja depozita može provesti samo u takozvanim normalnim vremenima. Normalna vremena se odnose na period u kojem nema propadanja financijskih institucija, ili se propadanje odnosi na pojedinačne financijske institucije, s minimalnim značajem po cjelokupni financijski sustav. Ukoliko nastupi period krize sustav osiguranja depozita postaje nelikvidan već nakon propasti prve ili prvih nekoliko banaka, te time cjelokupan teret pada na državu. Glavna mjera koja se u tom slučaju provodi je povećanje visine limita ili pak zamjena limitiranog osiguranja s osiguranjem depozita u 100 postotnom iznosu, te s tim državni trošak postaje gotovo identičan onome u slučaju implicitnog sustava osiguranja depozita.

Iz sposobnosti tj. mogućnosti kredibilnog i dobro formiranog sustava osiguranja proizlazi indirektan način na koji sam sustav osiguranja depozita djeluje na smanjenje proračunskih obveza. To sve skupa pozitivno djeluje na stabilnost cjelokupnog financijskog sustava, smanjuje se vjerojatnost izbijanja panike i s njom povezane krize.

Promicanje gospodarskog rasta

Autori (McCarthy ,1980 i Garcia, 1996) navode kako dobro formirani eksplicitni sustav osiguranja depozita potiče domaću štednju. Prema toj tezi se pretpostavlja da će štediše biti voljni prihvatiti relativno niže kamatne stope zbog smanjenog rizika. Niže pasivne kamatne stope, omogućit će banka zaračunavanje nižih aktivnih kreditnih stopa, što bi trebalo stimulirati investicije a time i sami gospodarski rast.

Garcia (1996) navodi poboljšanje konkurencije, koja proizlazi iz adekvatno formiranog sustava osiguranja depozita , kao jedan od načina kojim se može pozitivno utjecati na rast gospodarskog sustava.

Većom konkurencijom među bankama smanjuje se razlika između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa (kamatni „spread“). Ukoliko se razlika smanjuje na štetu aktivnih kamatnih stopa, trebao bi vrijediti prethodno navedeni mehanizam. Dok druga mogućnost govori o slučaju kada banke pokušavaju privući više depozita povećanjem pasivnih kamatnih stopa. Tada aktivne kamatne stopa ostaju na identičnoj razini, te prethodno navedeni mehanizam ne funkcionira. Navedeni slučajevi nazivaju se i graničnim slučajevima, dok u stvarnosti ipak dolazi do kombinacije tih dvaju scenarija, odnosno dolazi do korekcije i pasivnih i aktivnih kamatnih stopa.

Osim što utječe na cjelokupan gospodarski rast, valja se napomenuti i to da sustav osiguranja depozita ima znatan utjecaj na osnovnu bankovnu funkciju – transmisijski mehanizam. Kako je već navedeno prije o ovom radu, jedna od važnijih uloga sustava osiguranja depozita je zaštita malih deponenata,čime se štite i banke od potencijalnog „juriša“ na njih (engl. bank run). Osim toga navedeni su i ciljevi sustava osiguranja depozita poput smanjenja recesije i zaštite platnog sustava. Iz svega toga može se zaključiti, kako dobro formirani sustav osiguranja depozita može uvelike doprinijeti stabilnosti financijskog sustava i općoj stabilnosti. To sve skupa rezultira s manjom rizičnosti agregatne razine depozita i većom agregatnom razinom depozita. Smanjena rizičnost agregatne razine depozita, koja je ujedno indirektna pozitivna eksternalija sustava osiguranja depozita, omogućava efikasno funkcioniranje transmisijskog mehanizma banaka, čime se vrši efikasna alokacija sredstava, a to dovodi do stabilnog i dugoročnog gospodarskog rasta (Faulend, 2002).

2.2.2. Negativni efekti osiguranja depozita

U prethodnim potpoglavljima ove cjeline navedene su osnovne značajke sustava osiguranja depozita, uz neke od pomoćnih ciljeva koji se nastoje postići ovom regulatornom mjerom. Pri ostvarenju svog glavnog cilja, financijske stabilnosti, sustavi osiguranja depozita nailaze na određene probleme, odnosno iz pokušaja provedbe osiguranja depozita „proizlaze“ određene negativne eksternalije. Upravo ti problemi mogu biti razlog zbog kojeg može doći do potencijalne financijske krize. Zbog toga će u ovom potpoglavlju biti govora o preprekama, odnosno problemima koji onemogućavaju ostvarenje ciljeva sustava osiguranja depozita.

Negativna selekcija unutar bankovnog sustava

Kako navodi Faulend (2002), primjer negativne selekcije unutar bankovnog sustava može se temeljiti na dva slučaja. Kod prvog slučaja to se odnosi na situaciju u kojoj sve banke, u užem smislu, nisu obavezne sudjelovati u sustavu osiguranja depozita. U drugom slučaju, se ovaj problem može ustanoviti kod situacija u kojima premije osiguranja, koje banke plaćaju, nisu usklađene s rizicima pojedinih banaka. Autori Wheelock i Kumbhakar (1995), u svome radu navode kako slabije banke, u slučaju dobrovoljnog sustava osiguranja depozita, imaju veći poticaj za pristupanje osiguranju depozita. To se pogotovo odnosi na situaciju u kojoj premije nisu usklađene s rizikom pojedine banke. Taj poticaj neće biti toliko jak kod jačih banaka, dapače ukoliko se takve banke već nalaze u sustavu osiguranja, one će biti potaknute da napuste sustav. Iz navedenog se može doći do zaključka, kako bi s vremenom, u sustavu preostale samo loše, točnije slabe banke. Do negativne selekcije, koja može u potpunosti destabilizirati sustav i izazvati krizu, upravo dolazi zbog prethodno navedenog poticajnog mehanizma.

Do problema negativne selekcije dolazi i u situaciji gdje su sve banke obavezne sudjelovati u sustavu osiguranja, ukoliko premije nisu diferencirane tj. usklađene s rizikom pojedinih banaka. Garcia (2000) navodi kako u tom slučaju jače banke subvencioniraju one slabije, što se očituje i činjenicom da one imaju koristi od veće stabilnosti cjelokupnog financijskog sustava. Ali, prema autorima Kupiec i O'Brien (1998), jače banke tu nepravdu pokušavaju amortizirati povećanjem rizične aktive i/ili smanjenjem kapitala.

Iako se problem negativne selekcije čini vrlo jednostavnim za riješiti, putem obaveznog članstva u sustavu osiguranja depozita među svim zemljama i diferenciranim premijama na rizike, istraživanja koje su u svom radu proveli (Kyei, 1995 ; Garcia, 1999) pokazuju da pretežit broj zemalja ima obavezno članstvo u sustavu ali ne i diferencirane premije na rizik. Garcia (1999), u svom istraživanju navodi kako je članstvo u sustavu obavezno kod čak 55 od 68 zemalja u kojima je istraživanje provedeno, ali zato diferencirane premije na rizik možemo naći kod tek 21 od 68 zemalja. Iako je u trendu porast zemalja s diferenciranom premijom na rizik, njihov broj je nizak zbog toga što je vrlo kompleksno odrediti rizik pojedine banke prema instituciji osiguranja. Razlog je i to, što određivanje rizika povećava transparentnost samog sustava, što ga čini vrlo kompliciranim.

Iz navedenog se nameću određene sugestije pri formuliranju sustava osiguranja depozita , kako bi se izbjegao problem negativne selekcije. Prva sugestija koja nalaže kako bi se sustav

trebao formirati na način da je on obavezan za sve financijske institucije koje posluju u zemlji,a primaju depozite te podliježu superviziji, te formirati sustav osiguranja depozita u kojem će se nastojati koristiti diferencirane premije na rizik (Garcia, 2000). Novoosnovani sustav u početku bi trebao težiti k tome da bude što jednostavniji, što ukazuje na to da se u početku sustav treba formirati na uniformnim premijama, koje bi s vremenom i iskustvom bile zamijenjene diferenciranim premijama.

Moralni hazard

Osim negativne selekcije, drugi, ujedno i najpoznatiji problem sustava osiguranja depozita je moralni hazard. Moralni hazard je situacija u kojoj je ponašanje deponenata iskrivljeno, odnosno situacija u kojoj deponenti zbog uvođenja sustava osiguranja depozita postaju manje oprezni pri odabiru banaka. Naime, deponenti nisu jedina strana kod koje dolazi do iskrivljenog ponašanja. Upravo zbog uvođenja sustava osiguranja depozita, vlasnici i menadžeri su potaknuti da poduzimaju veće rizike, na način da povećavaju rizična ulaganja ili da smanje kapital i rezerve likvidnosti (Carisano, 1992). Osiguranje depozita daje svojevrsnu zaštitu vlasnicima i menadžerima banaka, da neće doći do „juriša“ na banke tj. da deponenti neće povući svoje depozite. Kane (1995) navodi kako su osim deponenata,vlasništva i rukovodstva banaka, političari i supervizori također jedne od strana na koje utjecaj ima moralni hazard. Uvođenjem sustava osiguranja depozita, političarima se daje mogućnost za provođenje politike odugovlačenja rješavanja problematičnih banaka, što rade na način da vrše pritisak na superviziju. Supervizori mogu postati inertni pri određivanju mjera za loše banke,jer ne postoji nikakva prijetnja tržištu. Treba se svakako naglasiti, kako većina negativnih posljedica moralnog hazarda potječe iz iskrivljenog ponašanja deponenata i bankara.

Problem moralnog hazarda proporcionalan je visini iznosa do kojeg se osiguravaju depoziti. Što je veći iznos do kojeg su depoziti osigurani, problem moralnog hazarda će bit istaknutiji. Naime, kako se govori o visini osiguranja depozita, treba se svakako pojasniti i pojam relativizacije visine osiguranja depozita. Faulend (2002) u svom radu navodi, kako relativizacija pojma visine osiguranja depozita proizlazi iz samog zakon kojim se točno određuje da li se osigurava pojedini depozit ili deponent. Upravo će se idućim primjerom potkrijepiti teza koja govori kako je limit osiguranja mnogo veći u sustavu u kojem je osiguran pojedini depozit, nego u sustavu u kojem je osiguran pojedini deponent. Znači, postavit će se pretpostavka da je limit primjerice 100 jedinica. U prvom slučaju, deponent na

banci ima deset računa, na svakom pojedinom računu ima po 100 jedinica. Deponentu će svih 1000 jedinica biti osigurano. U drugom pak slučaju, gdje se osigurava pojedini deponent, deponent će imati samo 100 osiguranih jedinica, bez obzira na broj računa u dotičnoj banci. Ali, ukoliko bi deponent raspodijelio svoja sredstva u deset banaka, na način da u svaku banku stavi po 100 jedinica, opet bi mu svih 1000 jedinica bilo osigurano. Ovaj primjer je pokazao, kako je u prvom slučaju efektivni limit praktički neizmjeran, iako je pretpostavljeni limit bio 100 jedinica. Drugi slučaj pokazuje da je efektivni limit ipak konačan broj, koji je jednak umnošku broja banaka i zadanog limita.

U današnje vrijeme gotovo u svim sustavima osiguranja depozita u svijetu „dominira“ sustav koji osigurava depozite po principu pojedinog deponenta. Jedine dvije zemlje koje još uvijek osiguravaju depozite po principu pojedinog depozita su Filipini i Dominikanska Republika. Iako je efektivni limit u slučaju osiguranja depozita po principu pojedinog deponenta konačan broj, on i dalje može biti poprilično visok. Stoga, pojedine zemlje uvode određene klauzule s ciljem smanjivanja efektivnog limita. Faulend (2002) navodi Čile, kao primjer zemlje u kojoj se limit osiguranja „veže“ uz ukupnu uštedevinu u cjelokupnom bankovnom sustavu. Osim toga u čileanskom sustavu postoji i klauzula koosiguranja, o kojoj će biti više rečeno u idućem potpoglavlju ove cjeline.

Najčešći načini sprečavanja, odnosno umanjivanja problema moralnog hazarda su osiguranje depozita do određenog limita, te uvođenje klauzule koosiguranja. Osim toga, Faulend (2002) navodi i alternativni pristup koji preko svog općeg djelovanja na tržišnu disciplinu djeluje na umanjivanje moralnog hazarda. Radi se o predočavanju informacija o bankama, javnosti, prema kojima mali deponenti (javnost) mogu u većoj ili manjoj mjeri ocijeniti rizik pojedine banke. Kyei (1995), navodi Argentinu i Francusku kao dvije zemlje s posebnom klauzulom koja isključuje depozite s kamatnjakom iznad referentne stope. Takva klauzula potječe iz iskustva da lošije banke često nude neprimjereno visoke pasivne kamate. Različite klauzule,definiranje točno određenih vrsta depozite,grupiranje deponenata, sve to može biti od koristi pri reduciranju problema moralnog hazarda. Ali, svakako se ne smije zanemariti osnovna funkcija sustava osiguranja depozita – zaštita malih deponenata. Upravo zbog toga, logično je da se isključe međubankovni računi, računi vlasnika i rukovodstva banke te s njima povezanih osoba. Ti računi se trebaju isključiti zbog toga što njihovi vlasnici su vrlo dobro upućeni ili pak imaju mogućnost spoznati kvalitetu institucije u koju polažu novac, te se za

razliku od „nesofisticiranih“ malih deponenata nalaze u puno povoljnijoj situaciji. Osim prethodno navedenih, iz sustava se treba izuzeti i sve račune koji glase na donosioca, računi na šifru, jer u tom slučaju nije moguće provoditi „politiku“ limita po deponentu. I depozite s neprimjereno visokim kamatnjakom bi bilo poželjno isključiti, kako bi se onemogućio „kockarski“ pothvat slabijih banaka.

Principal – agent problem

Treći problem kod sustava osiguranja depozita, principal – agent problem, se javlja kada posloprimac odnosno agent zastupa vlastite interese, a ne interese svog poslodavca tj. principala. U slučaju institucije osiguranja depozita, ovaj problem se može okarakterizirati kao višestruk, iz razloga što postoji više interesnih strana koje su u nju uključene (deponenti,država i bankari). Garcia (1999, 2000) u svojim djelima navodi tri slučaja u kojima dolazi do principal – agent problema. Prvi slučaj se odnosi na takozvane političke zamke, do koje dolazi kada upravljačka struktura institucije osiguranja pada pod utjecaj političara. Zatim, slučaj pod nazivom regulatorna zamka, do kojeg dolazi kada institucija osiguranja služi interesima bankara, a ne deponenata. I treći slučaj, inter-agencijske neusuglašenosti, do kojeg dolazi zbog manjka suradnje i protoka informacija između financijskih regulatornih agencija (centralna banka,supervizija) i same institucije osiguranja.

Načinom na koji se upravlja institucijom osiguranja depozita i njezinim financiranjem, se potenciraju maloprije navedeni slučajevi principal – agent problema. Iako će o upravljanju i financiranju institucije osiguranja depozita biti više govora u narednim cjelinama, može se napomenuti kako postoje privatne,državne i mješovite vrste tih funkcija.

Garcia (1999) u svom istraživanju navodi, kako se gotovo sve institucije privatno financiraju iz bankovnih fondova, te u većini zemalja obuhvaćenih njegovim istraživanjem država je obvezna pripomoći vlastitim sredstvima ukoliko je to potrebno. Što se tiče upravljačke strukture, ona je privatna kod tek nekoliko istraženih zemalja, dok preostale zemlje imaju mješovitu ili državnu upravljačku strukturu.

Kod većine zemalja se može uočiti kako one formiraju sustav osiguranja depozita na način da se sustav financira pomoću premija, koje plaćaju banke, a da pritom bankari ne budu isključivi članovi upravljačkog tijela. Valja se napomenuti i to, da najčešće država daje jamstvo kako će pripomoći u slučaju da to bude potrebno. Principal – agent problem se može

minimizirati, na način da se spriječi isključivo privatna upravljačka struktura,te se time umanjuje vjerojatnost izbijanja inter- agencijske neusuglašenosti. Ali, ako se ode u drugu krajnost i postavi se isključivo državno upravljačko tijelo, koje je imuno na inter-agencijsku neusuglašenost, vrlo lako može doći do tzv. političke zamke. Navedenu manu, koja proizlazi iz državnog načina upravljanja institucijom, može se zaobići davanjem neovisnog mandata na raspolaganje.

Što se tiče organizacijske strukture, u većini zemalja se uspostavlja državna upravljačka struktura, kako bi se umanjio principal-agent problem. Obzirom da su uloge samih bankara od potencijalne važnosti, nameće se još jedno potencijalno rješenje. Prema tom rješenju, optimalna je državna upravljačka struktura, kojoj je podređeno savjetodavno tijelo koje je sastavljeno od bankara. Time i poslovni bankari,barem sugestivno, mogu participirati u upravljanju institucijom osiguranja (Garcia,2000). Samoj instituciji se trebaju striktno definirati uloge i odgovornosti , kako bi se zaštitila od utjecaja trenutnih političkih struktura. Financiranje institucije osiguranja najbolje bi bilo provoditi na način da bi se formirao tzv. ex-ante fond, koji bi se punio putem bankovnih premija, a država bi poput nekakvog „oslonca“ pripomogla u najkritičnijim situacijama. Adekvatna veličina osnovanog fonda bi pritom bila najbolji jamac neovisnosti samog sustava.

2.2.3. Koosiguranje

Već je navedeno u ovom radu kako je moralni hazard najistaknutiji problem kod sustava osiguranja depozita. U ovom potpoglavlju će bit govora o jednoj od mjera kojom se regulira problem moralnog hazarda – koosiguranje.

Do problema moralnog hazarda dolazi zbog deponenata, kao i bankara. Naime, zbog toga što se oformio sustav osiguranja depozita i na svojevrstan način su sigurni kako će njihovi depoziti sigurno biti vraćeni, deponenti gube interes za vršenjem monitoringa poslovanja banke. S druge strane, banke poduzimaju rizičnije poslove i time dolaze do povećanog profita, zbog toga što je rizik prebačen na instituciju koja osigurava depozite, te se time smanjuje potencijalni „juriš“ na banke.

Jedna vrlo dobro poznata mjera za suzbijanje problema moralnog hazarda je koosiguranje. Ova mjera počiva na pretpostavci kako se jedan dio depozita ostavlja neosiguranim

(uobičajeno je taj dio iskazan u postotku svakog depozita, ali se često radi i o fiksnom iznosu), te se na taj način potiče deponente da nadgledaju poslovanje banke, odnosno da prate njihov rizik (Protić, 2002).

Kod ovakve mjere, poput koosiguranja, dolazi do jednog krucijalnog problema. Problem se očituje u tome što, deponentima gubitak tog jednog neosiguranog dijela depozita i dalje može biti jeftinije od troška koji bi se nametao kada bi se vršio konstantni monitoring nad poslovanjem banke. S druge strane, koosiguranje ne isključuje u potpunosti mogućnost „juriša“ na banke, zbog toga što u slučaju ove mjere vrijedi pravilo „prvi na redu – prvi uslužen“.

Također se valja napomenuti kako postoji više varijanti ove mjere, a najčešći oblici koosiguranja osiguravaju u potpunosti depozite do nekog „niskog“ limita, a iznad tog limita, do nekog „višeg“ limita, osiguravaju određeni postotak. Na kraju se može doći do zaključka, kako je najznačajnije pitanje u vezi koosiguranja vezano za veličinu dijela depozita koju bi trebalo osigurati.

3. MODELI SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA : PRIVATNI, JAVNI I MJEŠOVITI SUSTAVI

Sustavi osiguranja depozita nisu isti u svakoj zemlji, dapače oni se razlikuju s mnogo aspekata. Svako gospodarstvo i svako financijsko tržište ima zasebne uvijete i uređenje. Postoje mnoge značajke, odnosno modeli, preko kojih se vrši razlika sustava osiguranja depozita, a mogu biti: način organiziranja sustava, upravljačka struktura sustava,način financiranja sustava, visina zaštite osiguranja, uključenost koosiguranja, vrsta fonda za prikupljanje sredstava, način sudjelovanja unutar sustava i vrsta premije kojom se prikupljaju sredstva za fond osiguranja depozita. U ovom dijelu rada će biti govora o najvažnijim značajkama, a to su način rukovođenja sustavom i način financiranja sustava osiguranja depozita.

3.1. Način rukovođenja sustavom osiguranja depozita

Suljić (2018) u svome radu navodi rukovođenje sustavom osiguranja depozita kao jednu od bitnih značajki sustava, koja se dijeli na : privatno,državno ili mješovito rukovođenje. Privatni sustav osiguranja depozita karakteriziraju članovi upravljačkog tijela izabrani iz privatnog sektora, kruga poslovnih bankara za razliku od državnog sustava čiji su članovi upravljačkog tijela izabrani iz državnih institucija. Treći oblik je mješoviti sustav čiji članovi predstavljaju i državni i privatni sektor.

Demirguc- Kunt et.al. (2007) se zalažu za privatni sustav upravljanju jer smatraju da su upravo privatni sudionici ti koji su objektivniji u nadzoru od državnih službenika te da su preko rada u bankama osposobljeniji u odabiru informacija potrebnih za upravljanje sustavom. Kod nekolicine istraživanja : Garcia (1996,1999), Demirguc-Kunt i Detragiache (2002), Demirguc-Kunt et.al. (2002) je utvrđena povezanost privatnog sustava osiguranja depozita s višim stupnjem razvoja države, stoga je takav sustav zastupljeniji kod razvijenih zemalja. Calomiris (1990), Demirguc-Kunt i Detragiache (2002) te Leaven (2002) su ustanovili kako državni način upravljanja sustavom osiguranja depozita stvara moralni hazard i ima nepovoljan učinak na bankovnu stabilnost. Do sličnih spoznaja došli su i Brandao-Marques et.al. (2013) koji su dokazali da državni sustav osiguranja depozita dovodi do bankovnog rizika. S druge strane Diamond i Dybving (1983) smatraju kako je državni sustav osiguranja depozita učinkovitiji od privatnog iz razloga što su sredstva fonda kod privatnog

sustava osiguranja depozita ograničena. Do sličnih rezultata istraživanja došao je i Pennacchi (2006) zaključivši da je u vrijeme krize državni sustav osiguranja depozita više likvidan (može prikupiti više potrebnih sredstava) od privatnog.

Velikova i Rogers (2009) istražili su utjecaj demografskih karakteristika države na eksplicitne sustave osiguranja depozita u svijetu, te zaključili da su privatni sustavi osiguranja depozita velikodušniji od državnih (velikodušniji ili darežljiviji sustav je onaj koji ima visoku pokrivenost po deponentu ili onaj koji pokriva širi izbor depozita,uključujući devizne ili međubankovne depozite, te nema pojave koosiguranja).

Pitanje upravljanja – privatno ili državno? Faulend (2004) u svome radu navodi kako postoji vrlo snažan argument za državno upravljanje sustavom osiguranja depozita. Naime, pošto se osiguranje depozita može tretirati kao vrsta socijalne zaštite, prikladno je da upravljanje provodi vlada. Nasuprot tome, od osiguranja depozita koristi imaju i banke jer im je olakšano prikupljanje depozita stoga postoji i argument za privatno upravljanje, osobito ako se pretpostavi da je svim bankama u interesu izgrađivati povjerenje štediša u bankovni sustav. No u vezi pitanja oko upravljanja sustavom osiguranja depozita valja biti vrlo oprezan jer je način upravljanja glavno izvorište jedne od slabosti sustava osiguranja depozita, principal-agent problema.

Demirguc- Kunt et.al. (2007) navode ragulatornu disciplinu kao ključnu funkciju u dobrostojećem režimu osiguranja depozita. Regulatorna disciplina može biti unaprijeđena od strane privatnog sektora kod upravljanja osiguranjem depozita, zbog toga što su privatne strane bolje u vršenju monitoringa banaka i banke su pogodnije tražiti bolje informacije pomoću kojih će vršiti međusobni monitoring, nego što bit to bio slučaj s vladinim dužnosnicima.

Autori Talley i Mas (1990) u svome radu funkcije upravljana i osnivanja sustava osiguranja depozita objašnjavaju na primjeru kontinuuma. Prema njima s krajnje lijeve strane kontinuuma se nalaze sustavi bezuvjetnog jamstva vlade, koji su u potpunosti upravljani i osnovani od strane nacionalne vlade. Lijevo od centra su sustavi kojima upravlja vlada, odnosno kojima upravlja pojedina institucija osiguranja depozita koja je osnovana makar i djelomično od strane osiguranih banaka. Autonomnost koju te korporacije imaju, u odnosu na središnju banku, variraju od zemlje do zemlje. Na samoj sredini kontinuuma se nalaze institucije osiguranja depozita pod pokroviteljstvom vlade, kojima upravljaju predstavnici i vlade i banaka. Ovi mješovito organizirani predstavnici su bar djelomično osnovani od strane

banaka. Desno od centra se nalaze sustavi koji su pod mandatom vlade, ali su u vlasništvu, upravom i financira ih bankovni sektor. Dok se na krajnjoj desnoj strani kontinuuma nalaze sustavi koji uključuju samo dobrovoljne privatne dogovore među bankama da osiguravaju međusobno depozite. Vlada u tom slučaju ne igra nikakvu ulogu u sponzoriranju i upravljanju takvih sustava, a pogotovo nema nikakvog doticaja s njihovim načinom financiranja.

Talley i Mas (1990) navode kako u današnje vrijeme postoji tendencija kod novoosnovanih sustava osiguranja depozita, da se oni sve manje oslanjaju na vladu kada se govori o financiranju i upravljanju nego što je to bio slučaj kod ranije osnovanih sustava. Baš suprotno od prethodnih režima, skoro sve zemlje koje su relativno nedavno oformile sustave osiguranja depozita naginju k samoj desnoj strani prethodno navedenog kontinuuma. Razlog zbog kojeg je minimalizirana uloga države, pogotovo u osnivanju sustava osiguranja depozita, je taj da su vlade postale sve manje voljne prihvatiti puni teret potencijalnog neograničenog gubitka. Zemlje u razvoju se oslanjaju na veći opseg državne intervencije u sustavu osiguranja depozita, nego što je to slučaj kod razvijenih zemalja. To se dešava zbog nekoliko faktora:

1. Banke u razvijenim zemljama imaju financijsku snagu te upijaju dodatni trošak procjene osiguranja depozita i mogu se suočiti s potencijalno visokim obvezama, dok ti faktori tvore pretjerani teret za banke kod zemalja u razvoju
2. Bankovni sustavi kod zemlja u razvoju su mali, bankovna aktivnost je vrlo povezana i stoga bi zajedničko osiguranje bilo neizvedivo
3. Vlasništvo banaka kod zemalja u razvoju je više nagnuto prema vladi, i jedino je razumno za vladu da je ona direktno uključena u osiguranje svojih banaka
4. Privatno upravljanje sustavom osiguranja depozita bi nastojalo da odvodi već ionako ograničene upravljačke resurse privatnih banaka kod mnogih zemalja u razvoju

Prikladni javno-privatni (mješoviti) sektor za sustave osiguranja depozita može varirati značajno od zemlje do zemlje, ovisno o jedinstvenim karakteristikama i sposobnostima tih zemalja. Međutim, općenito će sustavi osiguranja depozita kod zemalja u razvoju vjerojatnije postići svoje ciljeve (očuvanje javnog povjerenja, promicanje razvoja financijskog sektora i zaštita malih deponenata), ukoliko angažiraju ili javni ili kvazi-javni sustav (sustav koji je zajednički upravljan od strane vladinih i bankovnih dužnosnika, ali ima svojevrsnu formu financijske potpore vlade). Privatni sustavi, koji se jedino oslanjaju na bankovnu industriju kada se govori o financijskoj pomoći, se trebaju izbjegavati zbog toga što su pogodni za razbijanje za vrijeme krize.

Gubitci nastali sustavom osiguranja depozita su vrlo nepredvidivi i vjerojatno će biti veliki za vrijeme perioda nedaća. Ovi veliki gubitci mogu dobro premašiti razinu resursa fonda osiguranja, a onda će u tom slučaju biti potrebna kapitalna injekcija od strane sponzora. Nacionalna vlada, koja stoji iza javnog ili kvazi-javnog sustava, općenito bi imala mnogo veće mogućnosti pružanja kapitala nego što bi to imala bankovna industrija, koja se zalaže za privatni sustav. Za vrijeme bankovne krize, neke banke će vjerojatno doživjeti eroziju (podrhtavanje) kapitala. Potreba da prebace dio preostalog kapitala u fond osiguranja depozita će oslabiti njihove pozicije. S druge strane, odbijanje u provođenju kapitala od strane nekih banaka bi moglo rezultirati s nemogućnosti osiguravatelja da se suoči s obvezama. Takva vrsta nesposobnosti može dovesti do još većeg gubitka povjerenja u sustav osiguranja depozita, koje bi dovelo do povećane šanse za jurišom na banke. U suštini, u privatnom sustavu, gdje banke osiguravaju gubitke, postoji velika ranjivost sustava i malo je vjerojatno da će sustav biti uspješan kroz dulje vrijeme.

Mogući alternativni način kako dizajnirati privatni sustav osiguranja depozita je taj da osiguranje provode nebankovne organizacije. Najoptimalniji pružatelj usluga bi bio osiguravateljski sektor (Talley i Mas,1990). Međutim, postoje mnogi razlozi za sumnju u izvedbu takvog dogovora.

Prvo, kod većine zemalja u razvoju bankarska industrija je puno veća od osiguravateljske industrije. Rezultat bi bio neadekvatan kapacitet jamstva od strane osiguravateljske industrije.

Drugo, kada bi osiguravateljski sektor i imao kapacitet, nije baš sasvim sigurno da bi oni htjeli zajamčiti osiguranje depozita zbog rizika – bankovne propasti ne teže tome da su nezavisni događaji.

Treće, osiguravateljske tvrtke vjerojatno ne bi htjele osigurati depozite osim ako oni mogu zatvoriti nesolventne banke – ovlast koju vlada skoro sigurno neće htjeti odobriti. Konačno, osiguravateljske tvrtke bi skoro svakako htjele moć da ukinu osiguranje pojedinih banaka. Čin ukidanja osiguranja može potaknuti u velikoj mjeri juriš na banku, time bi to vodilo k propasti. Dvojbeno je da će vlada biti voljna dati privatnom osiguravatelju takav stupanj kontrole nad sudbinom pojedinih banaka.

Organizacijska struktura i institucionalizacija sustava

Pitanja u vezi institucionalizacije osiguranja depozita ne vrte se oko toga treba li sustav biti eksplicitan ili implicitan, nego da li je potrebna autonomna agencija ili institucija za upravljanje sustavom ili funkcija osiguranja depozita treba biti dodijeljena postojećem regulatorom tijelu. Zakon kojim se uspostavlja osiguranje depozita bi trebao pružiti sredstva i način kojim bi se upravljalo. Institucionalni okvir osiguranja depozita je kritičan za postizanje ciljeva sustava osiguranja depozita. Priroda mandata osiguravatelja igra vrlo bitnu ulogu u institucionalnom uređenju.

Osiguravatelj može povući resurse i kadrove od veće organizacije ukoliko je funkcija osiguranja depozita dodijeljena postojećem tijelu,npr. da se doda svojevrsni odjel središnjoj banci. Ovo bi također omogućilo sustavu osiguranju depozita da smanji administrativne i druge operativne troškove koji bi nastali osposobljavanjem zasebne agencije. Druga prednost uključivanja sustava osiguranja depozita u postojeće supervizijsko tijelo je to da se promovira kohezija među politikama. Kada je osiguravatelj depozita dio šireg regulatornog tijela, malo je vjerojatno da će nadzorne politike osiguravatelja biti različite od onih koje zastupa šire tijelo. Ovim sjedinjavanjem postojećeg supervizijskog tijela i institucije osiguranja depozita, umanjio bi se jedan od glavnih problema sustava osiguranja depozita – inter-agencijska neusuglašenost (do koje dolazi zbog manjka suradnje i protoka informacija među financijskim regulatornim agencijama poput supervizijskog tijela i centralne banke, i samih institucija osiguranja depozita).

Glavni nedostatak sjedinjavanja funkcije osiguranja depozita u veću organizaciju je taj da bi organizacija mogla teško odvojiti druge odgovornosti i interese od onih za koje se zalaže osiguravatelj, što potencijalno može dovesti do sukoba interesa. Da bi mu funkcije bile efektivne, osiguravatelj depozita zahtjeva autonomnost. U vremenima krize, nadzorni autoriteti dolaze pod intenzivni politički pritisak, koji ponekad može voditi k tome da donose odluke koje nisu od sveopćeg interesa, stabilne i sigurne ekonomije. Autonomija osiguravatelja depozita bi ih dovela u poziciju u kojoj bi se takav pritisak uspio izdržati. Osnivanjem nezavisne agencije bi se izbjeglo štetno regulatorno strpljenje od strane nadzornika. Nadzornici imaju snažne poticaje za odgodom bankovnih zatvaranja ili za poduzimanjem drugih odlučujućih akcija jer bi zatvaranja ukazivala na propast njihove uloge, utječući negativno na njihovu reputaciju.

Prema prethodno navedenom više se preferira imati odvojenu i nezavisnu instituciju za upravljanje sustavom osiguranja depozita. U praksi, većina zemalja koje su uvele eksplicitni sustav osiguranja depozita oformile su određena tijela za upravljanje sustavom. Bio osiguravatelj depozita odvojena organizacija ili ne, bitno je da je sustav eksplicitno definiran zakonom i regulacija, točnije osiguravatelj depozita da su nezavisni od političkog uplitanja i dominacije industrije. Osiguravatelj depozita bi svakako trebao biti odgovoran za sve svoje postupke, pogotovo za greške. Tamo gdje je funkcija osiguranja depozita određena zasebnim tijelom, pozornost mora biti usmjerena prema ravnoteži moći među nadležnima zaduženim za financijsku sigurnost. Potencijalni konflikti interesa, koji proizlaze iz varirajućih poticaja, mogu prouzročiti otpor, stoga bi se donositelji odluka trebali pozabaviti međuodnosima u dizajniranju sustava osiguranja depozita.

Vlasništvo sustava

Kao što je već navedeno ranije, vlasništvo sustava osiguranja depozita može biti : javno,privatno i mješovito (javno i privatno). Slovenija je zemlja koja se javlja kao primjer takozvane četvrte vrste sustava. Naime, u toj zemlji sustav se sastoji od banaka, bez posebno osnovanog fonda, već sa samo pravnom obvezom prema kojoj banke jamče da će isplatiti depozite.

Tamo gdje je sustav u javnom vlasništvu, vlada ili relevantna organizacija ima pravičnost. Međutim vlada može donijeti odluku o osnutku sustava osiguranja depozita ali ostaviti vlasništvo i menadžment bankama. Alternativno, sustav osiguranja depozita može biti u mješovitom vlasništvu i dionice bi se držale u određenom omjeru dok je menadžment sastavljen od predstavnika obiju stranaka.

Zagovornici teze da privatni sektor bude vlasnik osiguranja depozita raspravljaju kako ovakva vrsta sustava potiče efikasnost putem osigurane slobode od političkog utjecaja, fleksibilnosti u nadgledanju i kontroli rizika i bolje strukture za poticanje ublažavanja moralnog hazarda. Unatoč uočenim zaslugama privatnog sustava osiguranja depozita, dvojbeno je bi li takav sustav bio sposoban pružiti istu razinu javnog povjerenja kao i sustav koji ima vladinu potporu. Vlada ima prirodnu prednost u provedbi osiguranja depozita zbog toga što bi privatne tvrtke, koje nemaju ovlasti za oporezivanjem, trebale držati rezerve kako bi njihova obećanja bila kredibilna. Drugi mogući nedostaci privatnog sustava uključuju manjak

regulatornog autoriteta, manjak informacija kojima se mjeri stupanj rizičnosti i negativna selekcija.

Svakako valja napomenuti kako autori Demirguc-Kunt,Kane i Leaven (2007) u svom radu navode privatni sustav osiguranja depozita kao bolju varijantu, jer smatraju da su privatni sudionici objektivniji i bolji u nadzoru od državnih službenika, te zbog toga što su uže vezani uz poslovanje bankarskog sektora posjeduju veću količinu informacija koje su potrebne za upravljanje sustavom. Zbog toga smatraju kako je privatni sustav osiguranja depozita proporcionalan s visinom razvijenosti određene države, te je zbog toga zastupljeniji kod razvijenih zemalja. Posljednji podaci Svjetske banke, koji se odnose na vlasničku strukturu sustava osiguranja depozita, ukazuju na to da većina zemalja svijeta ima zastupljenu državnu strukturu upravljanja sustavima, dok se broj privatnih sustava osiguranja depozita postepeno povećava.

Tablica 1. Klasifikacija sustava osiguranja depozita prema vlasničkoj strukturi u državama Europe

DRŽAVNI SUSTAVI	MJEŠOVITI SUSTAVI	PRIVATNI SUSTAVI
Albanija	Belgija*	Austrija*
Bosna i Hercegovina	Bugarska*	Finska*
Cipar*	Danska*	Francuska*
Crna Gora	Estonija*	Italija*
Češka*	Grčka*	Norveška
Hrvatska*	Mađarska*	Njemačka*
Irska*	Makedonija	Švicarska
Latvija*	Malta*	
Litva*	Poljska*	
Nizozemska*	Portugal*	
Slovenija*	Rumunjska*	
Srbija	Slovačka*	
Švedska*	Španjolska*	
Velika Britanija*		
Rusija		
∑ = 15/10*	∑ = 13*	∑ = 7/5*

* države članice EU

Izvor: izrada autora prema podacima EFDI-a

U prikazanoj tablici može se uočiti kako najveći broj država u Europi, konkretno 13 onih koje su ujedno i sve članice EU (Belgija, Bugarska, Danska, Estonija, Grčka, Mađarska, Makedonija, Malta, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka i Španjolska), ima zastupljene mješovite sustave osiguranja depozita kada je u pitanju upravljanje istima. Ipak najveći broj zemalja, njih čak 15 (od kojih su 10 članice EU), ima zastupljeno državno upravljanje

sustavom osiguranja depozita. U zemlje s državnom vlasničkom strukturom spada i Hrvatska, skupa s Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Ciprom, Crnom Gorom, Češkom, Irskom, Latvijom, Litvom, Nizozemskom, Slovenijom, Srbijom, Švedskom, Velikom Britanijom te Rusijom. Tek nekolicina europskih država, konkretno 7 njih (Austrija, Finska, Francuska, Italija, Norveška, Njemačka i Švicarska), od kojih je 5 članica EU, ima zastupljenu privatnu vlasničku strukturu.

3.2. Način financiranja sustava osiguranja depozita

Nelikvidnost bankovnih institucija, odnosno cijelog bankovnog sektora u globalu, vodi k problemu insolventnosti, koji na kraju može dovesti do propadanja banaka. U tom slučaju vrlo je važno postojanje fonda sustava osiguranja depozita, čijim bi se sredstvima izvršila isplata depozita osiguranim deponentima (Suljić, 2018). U svome radu, Faulend (2002), navodi kako način financiranja sustava osiguranja depozita ovisi o vrsti fonda, odnosno o vremenu kada je fond utemeljen. Fond sredstava sustava osiguranja depozita može biti oformljen na dva načina : ex-ante fond i ex-post fond. Prvi način, ex-ante, vrsta je fonda koja se osniva prije krize ili pred samo krizu, a sredstva se prikupljaju putem premija koje uplaćuju institucije obuhvaćene sustavom osiguranja depozita (Suljić, 2018). Osim toga ex-ante fondovi su protuciklični, sredstva se prikupljaju u stabilnim vremenima i stoga bankama nije problem uplaćivati premije putem kojih se ovaj fond financira. Premije, koje banke uplaćuju u fond, predstavljaju jednu veliku prepreku ovom načinu financiranja sustava osiguranja depozita. Naime, visina i način obračuna premije se razlikuju od države do države, iako je naj optimalniji način da se visina premija uskladi s rizikom pojedine banke (diferencirane ili „fer“ premije). Faulend (2002) navodi kako su diferencirane premije, za razliku od uniformnih (premija se zaračunava kao fiksni postotak osiguranih ili ukupnih depozita), odlično rješenje u situaciji kada se pojavljuje problem negativne selekcije. Iako se „fer“ premije nameću kao optimalnije rješenje, više od dvije trećine zemalja u svijetu prednost daje uniformnim premijama. Zbog toga što kod ex-ante sustava banke same financiraju fond preko premija, može se naglasiti kako se ovdje radi o privatnom načinu financiranja sustava osiguranja depozita.

Za razliku od ex-ante sustava, kod ex-post sustava formirani fond ne postoji, banke ne uplaćuju nikakve vrste premija,osniva se za vrijeme krize, a ukoliko dođe do potencijalne propasti banke teret osiguranih depozita se prevaljuje na „preživjele“ banke. Ključna razlika između ova dva sustava se odnosi na troškove koje snose banke. Kod ex-ante sustava banke

su snosile troškove u vidu premija koje su kontinuirano uplaćivale u fond, dok u ex-post sustavu banke snose trošak tek u onda kada dođe do kraha pojedine banke (Faulend, 2002).

Garcia (1999), u svome istraživanju navodi kako u stvarnosti postoji mali broj zemalja s ex-post sustavima, (samo 9 od 68 zemalja). U istom istraživanju se dolazi do zaključka, kako privatan izvor financiranja (banke) možemo uočiti u čak 66 zemalja, dok se financiranje sustava od strane države može uočiti u samo dva slučaja (Dominikanska republika i Čile). Državno sudjelovanje u financiranju sustava osiguranja depozita može i ne mora biti naznačeno u zakonu, iako se temeljem prethodnih iskustava država može zaključiti kako će država „stati" iza sustava osiguranja depozita u datom trenutku (Faulend,2002).

Tablica 2. Klasifikacija sustava osiguranja depozita u državama Europe prema načinu prikupljanja sredstava u fond

Ex-ante sustavi	**Ex-post sustavi**	**Mješoviti sustavi**
Albanija	Austrija*	Cipar*
Belgija*	Italija*	Danska*
Bosna i Hercegovina	Luksemburg*	Francuska*
Bugarska*	Nizozemska*	Grčka*
Hrvatska*	Slovenija*	Malta*
Estonija*		Poljska*
Finska*		Švicarska
Njemačka*		Velika Britanija*
Mađarska*		
Irska*		
Latvija*		
Litva*		
Makedonija		
Norveška		
Portugal*		
Rumunjska*		
Slovačka*		
Srbija		
Španjolska*		
Švedska*		
Ukrajina		
∑= 21/16*	∑= 5*	∑= 8/7*

Izvor: izrada autora prema podacima Cariboni, J., Branden, K.V., Campolongo, F., De Cesare, M. (2008), Deposit protection in the EU: State of play and future prospects, Journal of Banking Regulation, Vol. 9, 2, str. 92-93. i Hub analize (2007) Pasivne kamatne stope i osiguranje depozita: tko plaća trošak regulacije?, str. 31-34.

4. PREDNOSTI I NEDOSTACI NAVEDENIH MODELA SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA

U sljedećem dijelu rada više će se govoriti o samim prednostima i nedostacima odabranih modela sustava osiguranja depozita : načina rukovođenja sustavom i načina financiranja sustava.

4.1. Prednosti i nedostaci rukovođenja i financiranja sustava osiguranja depozita

Kao što je već ranije navedeno u ovom radu načini rukovođenja sustavom osiguranja depozita mogu biti : privatno, državno i mješovito rukovođenje. Suljić (2018), u radu navodi kako je oblik upravljanja sustavom usko povezan s „porijeklom“ članova samog upravljačkog tijela. Stoga, kada govorimo o privatnom načinu upravljanja, znamo da članovi upravljačkog tijela potječu iz krugova poslovnih bankara. S druge strane, kod državnog načina upravljanja sustavom osiguranja depozita, govorimo o članovima koji potječu iz državnih institucija. Treća varijanta upravljanja sustavom se odnosi na one sustave, kod kojih su članovi upravljačkog tijela miješano iz državnih krugova i iz bankovnih krugova.

Istraživanje koje je u svome radu provela Garcia (1999), govori o tome kako u stvarnosti gotovo svakim drugim sustavom osiguranja depozita u svijetu upravljaju članovi koji su potekli iz državnih institucija. Mješoviti način upravljanja se susreće kod svako treće zemlje, dok privatan način upravljanja koristi preostalih dvadesetak posto slučajeva. Način upravljanja sustavom osiguranja depozita, vrlo je važna stavka kada se dovodi u pitanje jedna od prepreka uspješnosti sustava osiguranja depozita – principal-agent problem. Kako je ranije u jednom od potpoglavlja ovog rada navedeno, principal-agent problem je situacija u kojoj posloprimac (agent) zastupa vlastite interese, a ne interese svoga poslodavca (principal). U slučaju osiguranja depozita, ovaj problem može biti višestruk zbog višestrukih interesnih strana koje obuhvaća (država, bankari i deponenti.)

Popriličan broj autora, uključujući Faulenda (2002), u svojima radovima navodi načine upravljanja i financiranja institucijom osiguranja depozita, kao glavne uzroke već navedenih modifikacija principal-agent problema.

Kao polaznu točku u ovoj fazi rada, koristilo se istraživanje Garcie (1999), koje je došlo do zaključka kako se u stvarnosti institucije osiguranja depozita financiraju pretežno iz privatnih izvora (banke) u skoro svim zemljama obuhvaćenih istraživanjem (66 od 68 njih), a u 53

zemlja država se obvezala na to da će pripomoći svojim sredstvima ukoliko se pokaže potreba za tim. Iskustvom se došlo do zaključka, kako privatno financirane institucije osiguranja ne moraju ujedno biti i privatno upravljane. Tome u prilog ide podatak da privatnu upravljačku strukturu ima svega 13 zemalja obuhvaćenih istraživanjem, dok preostale zemlje imaju ili državnu ili mješovitu upravljačku strukturu. Većina zemalja prakticira osnivanje sustava osiguranja depozita koji bi se financirao iz privatnih izvora (putem premija banaka), ali da pritom bankari ne budu jedini članovi upravljačkog tijela. Mnogim mjerama uređenja upravljačke strukture osiguranja depozita, može se umanjiti principal-agent problem. Faulend (2002) navodi odstupanje od isključivo privatne upravljačke strukture, kao jedno od rješenja za potencijalnu regulatornu zamku. A ujedno se time može i minimizirati, ali ne i ukloniti, problem slabog ili nikakvog protoka informacija između središnje banke,supervizije i institucije osiguranja depozita (inter-agencijska neusuglašenost), koje je karakteristična za sustave s privatnim načinom upravljanja. Državni način upravljanja sustavom možda jest imun na regulatornu zamku i inter-agencijsku neusuglašenost, ali veliki problem ovom tipu sustava predstavlja takozvana politička zamka (pad upravljačkog tijela pod utjecaj političara). Ta vrsta problema može se minimizirati institucionalnim putem, točnije, davanjem novog neovisnog mandata.

Osim načina rukovođenja sustavom osiguranja depozita, način financiranja sustava također predstavlja jednu od najvažnijih funkcija cijelog sustava. Kako navodi Faulend (2002), sustavi se dijele na ex-ante i ex-post, kada se govori o načinu financiranja. Rečeno je ranije u ovom radu da su ex-ante sustavi oni koji se osnivaju za „dobrih“ vremena, s unaprijed definiranim fondom, gdje se sredstva kumuliraju preko premija koje osigurane institucije uplaćuju u kontinuitetu. Za razliku od ex-ante sustava, ex-post sustav ne sadrži nikakvu vrstu fonda,nema premija,osniva se za vrijeme trajanja krize, a teret osiguranja pada na banke koje su „opstale“ na tržištu.

Kao i prethodno, i kod ovih se modela sustava osiguranja depozita mogu primijetiti brojne prednosti i nedostaci. Ex-ante sustavi kao svoje glavne prednosti ističu to što se osnivaju „na vrijeme“ ,odnosno kada depozitne institucije mogu lakše izdvojiti sredstva u fond osiguranja depozita, te su ovi sustavi protuciklični za razliku od ex-post sustava (obveze nisu nastale u lošim ekonomskim situacijama, te ne mogu dovesti do neželjenog domino efekta propasti banaka). Glavna prednost nad ex-post sustavima očituje se u tome, da je sustav koji se financira na ovaj način praktički spreman na bilokakve ekonomske nestabilnosti, te posjeduje fond iz kojeg će na vrijeme isplatiti osigurani deponenti, što se ne može reći za ex-post

sustave. Međutim ex-ante sustavi posjeduju i neke negativne karakteristike. Kao jedna od mana ovih sustava navodi se to što oni vrlo lako mogu postati preskupi s vremenom, ukoliko ne postoji visok stupanj transparentnosti i analitičke kontrole visine sredstava prikupljenih u fondu. Obzirom da se kod ex-ante sustava sredstva za potencijalnu isplatu deponentima prikupljaju na način da osigurane institucije uplaćuju premije, upravo je to jedna od najkontroverznijih stavki kod ovih sustava. Naime, najveće se rasprave vode oko toga kolika bi trebala biti adekvatna visina premije, te na koji bi se način ona trebala obračunavati. Premije možemo svrstati u dvije kategorije :

- Uniformne premije – fiksni postotak osiguranih ili ukupnih depozita
- Diferencirane tj. „fer“ premije – premije čija je visina usklađena s rizikom pojedine banke

Iako više od dvije trećine zemalja u svijetu zaračunava uniformnu premiju, u nastavku ovog rada isključivo će se govoriti o diferenciranoj premiji. Diferencirana premija je od izuzetne važnosti za sustave osiguranja depozita, te je vrlo poželjno da se visina premije obračunava u skladu s rizikom pojedine banke, zbog toga što se time onemogućuje razvoj jedne od prepreka sustava osiguranja depozita – negativne selekcije. Fer tj. diferencirana premija podrazumijeva da će kreditne institucije koje posluju s manjim rizikom plaćati i relativno nižu premiju osiguranja depozita, te se upravo zbog toga veliki naglasak stavlja na određivanje stupnja rizičnosti poslovanja pojedine kreditne institucije. Kod određivanja rizičnosti kreditne institucije, visina premije se povezuje s određenim parametrom koji odražava rizičnost poslovanja kreditne institucije. Procjena rizičnost kreditne institucije vrši se preko sljedećih parametara : adekvatnost kapitala, profitabilnost, likvidnost, velika izloženost, kvaliteta imovine te kvaliteta kreditnih plasmana. Pri provođenju diferencirane premije javlja se nekolicina problema : mjerenje rizika kreditne institucije, pristup pravovremenim i pouzdanim podacima, osiguravanje transparentnog ocjenjivanja, ispitivanje potencijalnog destabilizirajućeg učinka nametanja visokih premija institucijama s postojećim problemima (Leaven, 2002).

Rochet (2008), u svome radu navodi tvrdnju, da bankovni neuspjeh može rezultirati upravo pogrešnom procjenom sustava osiguranja depozita tj. definiranjem premije ovisno o količini depozita, a ne o sastavu imovine ili omjeru kapitala .

Grupa autora, Acharya et al. (2010) ističu, kako efektivno postavljanje premije sustava osiguranja depozita prema riziku banaka, opravdava postojanje sustava osiguranja depozita.

Osim toga navode odnos među bankama, veličinu banke te međusobno povezivanje banaka, kao jedne od glavnih čimbenika koji dovode do sustavnog rizika, te ih je stoga po mišljenju ovih autora potrebno uključiti u formiranje premije sustava osiguranja depozita.

Faulend i Kraft (2004), u diferenciranom obračunu premije vide latentno umanjivanje problema negativne selekcije i moralnog hazarda, zbog toga što bi se obračunavanjem diferencirane premije došlo do konzervativnije politike plasmana (kreira bi se manje rizičan portfelj). Autori Galac (2004) i Markovinović (2011) navode, kako se diferenciranom stopom premije primjenjuje jedno od temeljnih načela osiguranja – premija koja će se plaćati određuje se obzirom na vjerojatnost nastupanja osiguranog slučaja. Sustav osiguranja depozita, u kojem su premije diferencirane prema riziku, pravednije raspoređuje troškove uspostave osiguranja depozita, na način da više tereti osigurane kreditne institucije kod kojih postoji veća vjerojatnost nastupanja osiguranog slučaja. Kao što je već rečeno, fer premijom se može pojačati konzervativnost poslovanja, što najčešće rezultira manjim troškovima po osnovi osiguranja depozita, a sve rezultira boljom stabilnosti cjelokupnog bankovnog sustava.

U sustavu osiguranja depozita gdje premije nisu diferencirane obzirom na rizik, banke će biti izrazito motivirane za uključivanje u projekte visoke rizičnosti (Merton, 1977 ; Kareken i Wallace, 1978; Sharpe 1978; Flannery, 1982). Premija diferencirana obzirom na rizik predstavlja se kao optimalno rješenje gledajući s mikroekonomskog stajališta, međutim Goodman i Santomero (1986) su obrazložili kako naplaćivanje takve vrste premije ne donosi najveću društvenu korist. Naime, razina smanjenja društvenih troškova propadanja banaka u situaciji prelaska sa uniformne na fer premiju osiguranja depozita je niža od razine povećanja društvenih troškova koje bi izazvala ta promjena. Boyd et al. (2000) su svoje podijeljeno mišljenje o adekvatnosti premije unutar sustava osiguranja depozita obrazložili na način da, su analizom eksplicitnog sustava osiguranja depozita koji štiti dvije vrste banaka (rizične i nerizične) došli do zaključka kako uniformna premija, koja uzrokuje moralni hazard, ne mora nužno biti štetna, te da diferencirana premija ne mora nužno reducirati problem moralnog hazarda.

Istraživanjem iz 1999. godine, koje se odnosi na sustave osiguranje depozita u svijetu, Leaven (2002) i Keeley (1990) su došli do zaključka kako se problem moralnog hazarda može

„zaobići“ ukoliko su premije u sustavu diferencirane obzirom na rizik institucija. Osim toga, ustanovilo se da su premije kod mnogih država na nižoj razini od adekvatne, što je sustave okarakteriziralo kao podcijenjene, pogotovo u slučajevima zemalja u razvoju. Uspostavom „fer“ premija u vrijeme krize, zemlje bi se dovodilo u situaciju duže nestabilnosti (Pennacchi, 2006). Obzirom da su vrsta premije i način sudjelovanja u sustavu osiguranja depozita (obavezno ili dobrovljno članstvo) usko korelirani, ukratko će se ponešto reći i o tome. S jedne strane, Chiang et al. (2007) u svome istraživanju tvrde kako dobrovoljni način sudjelovanja u sustavu osiguranja depozita može omogućiti bolje socijalno blagostanje, ukoliko su premije dovoljno niske da vrše poticaj na sve bankovne institucije da se pridruže sustavu osiguranja i obrnuto. Dok s druge strane, autori navode kako premije diferencirane prema riziku institucije mogu samo ublažiti, ne i u potpunosti ukloniti problem moralnog hazarda, te da obvezatno članstvo u sustavu osiguranja depozita više doprinosi društvenom blagostanju.

U slučaju ex-post sustava, akteri se ne susreću s problem oko vrste premija. S tim se ne susreću zbog toga što se ova vrsta fonda ne financira kontinuiranim uplatama osiguranih institucija, već troškove snose banke koje su u teškim vremenima (kriza) uspjele „ preživjeti“, točnije adekvantom razinom likvidnosti nije došlo do narušavanja solventnosti, a u konačnici i propasti institucije. Iako se kod ex-post sustava ne govori o navedenom problemu, ovakva vrsta formiranih sustava ima također određene mane. Jedna od mana govori o trenutku prikupljanja sredstava u ovakvu vrstu fonda. Naime, ex-post fond se za razliku od ex-ante fonda formira u trenutku izbijanja krize, te se zbog toga sredstva ne stignu na vrijeme akumulirati, što u konačnici najčešće dovodi do kašnjenja isplata osiguranim deponentima. Kao drugi problem ex-post sustava navodi se procikličnost. Procikličnost se definira kao situacija u kojoj obveze nastale u lošim ekonomskim vremenima,za vrijeme krize, mogu dovesti do „domino efekta“ tj. do prelijevanja krize na druge institucije i sustave (Suljić, 2018).

Tablica 3. Karakteristike sustava osiguranja depozita prema načinu prikupljanja sredstava u fond

Način prikupljanja sredstava	Prednosti	Nedostaci
Ex-ante	❖ Sredstva se akumuliraju u dobrim vremenima ❖ Protucikličan sustav	❖ Postaje skup način financiranja ukoliko ne postoji visok stupanj transparentnosti i analitičke kontrole visine sredstava prikupljenih u fondu
Ex-post	❖ Ne postaje preskup za članice	❖ Sredstva se akumuliraju u trenutku potrebe za isplatom sredstava što može dovesti do kašnjenja isplate ❖ Procikličan sustav: obveze nastale u lošim ekonomskim situacijama mogu dovesti do domino efekta propasti banaka

Izvor: izrada autora prema podacima Hub analize (2007), Pasivne kamatne stope i osiguranje depozita: Tko plaća trošak regulacije? br.4, str 30-34.

S obzirom na predstavljene prednosti i nedostatke, kao optimalno rješenje upravljačke strukture sustava osiguranja depozita navodi se sljedeći način. Državna upravljačka struktura s neovisnom mandatom nameće se kao optimalno rješenje, skupa s neizostavnim bankarima koji su od izuzetne važnosti u sustavu. Bankari bi bili formirani u savjetodavno tijelo podređeno državnoj upravljačkoj strukturi, te bi na taj način savjetodavnim metodama participirali u upravljanju sustavom. Angažiranjem bankarskog savjetodavnog tijela unutar

državne upravljačke strukture, bi se održala razina objektivnosti u donošenju odluka a razina i kvaliteta informacija o bankovnom tržištu bi bile na adekvatnoj razini.

Što se tiče financiranja sustava osiguranja depozita, optimalno rješenje bi koristilo ex-ante vrste sustava, s unaprijed definiranim fondom u kojeg osigurane institucije uplaćuju sredstva putem premija, s naglaskom na državnu potporu ukoliko dođe potrebe za tim. Iako se kod današnjih sustava osiguranja depozita privatan izvor financiranja (putem premija) nalazi u dominantnoj situaciji, u većini zemalja očituje se postojanje državnog izvora financiranja, ali tek kada se privatni izvori pokažu kao nedostatni. U početnoj fazi građenja sustava osiguranja depozita, poželjno je da se koristi uniformna premija umjesto diferencirane premije. Pošto je „fer" tj. diferencirana premija usklađena s rizikom pojedine banke, ona je vrlo komplicirana za korištenje u početnoj fazi rada sustava osiguranja depozita, što može predstavljati probleme određenim institucijama. Upravo zbog toga se, kao optimalno rješenje po pitanju premija, govori o korištenju uniformne premije u samim početcima rada sustava, a s vremenom bi bilo poželjno fond „puniti" putem diferenciranih premija.

4.2. Implementacija sustava osiguranja depozita unutar bankovne unije

Globalna financijska kriza 2008. godine, rezultirala je potrebom za osnivanjem bankovne unije unutar EU. Prema Suljić (2018), ideja na kojoj bi se temeljio rad bankovne unije počiva na pretpostavci o reduciranju povezanosti nacionalnih vlada i nacionalnih bankovnih sustava. Tome se teži zbog toga što su za vrijeme krize nadzor na nacionalnoj razini,harmonizacija regulatornih okvira te popustljiva prudencijalna regulacija, rezultirali krahom financijskog sustava i lošom pripremljenosti u slučaju financijskog šoka koji je uslijedio.

Bankovna unija svoj rad temelji na tri stupa: zajednički nadzor banaka, jedinstveni sanacijski mehanizam te zajednički sustav osiguranja depozita

Slika 1. Tri stupa bankovne unije

Izvor: Europska komisija (2014)

Kao što je u ranijim poglavljima ovog rada navedeno,različite karakteristike sustava osiguranja depozita u članicama EU imaju za cilj povezivanje sustava unutar europodručja s obzirom na određene karakteristike uz postojanje jedinstvenog fonda pod zajedničkom upravom te postojanje nacionalnih fondova koji bi vršili međusobno kreditiranje. Treći stup bankovne unije odnosno zajednički sustav osiguranja depozita, najsporniji je dio ovog integriranog regulatornog okvira upravo zbog različitih karakteristika na nacionalnim razinama.

Carmassi et al. (2018) su u svome radu naveli prijedlog kako bi se od studenog 2015. godine, provedba trećeg stupa bankovne unije i povezivanje nacionalnih sustava osiguranja depozita trebali odviti u tri odvojene faze:

- I. faza (srpanj 2017.-srpanj 2019.) – faza reosiguranja
- II. faza (srpanj 2020.-srpanj 2023.) - faza suosiguranja
- III. faza (srpanj 2024.-…) – potpuno osiguranje

Kako navodi Europska komisija, u prvoj fazi reosiguranja, iznosi depozita do 100 000€ i dalje se osiguravaju na nacionalnoj razini. Ali , ukoliko dođe do pražnjenja sredstava određenog nacionalnog sustava osiguranja depozita, u određenim uvjetima, pod velikim nadzorom se pruža pomoć likvidnosti iz Europskog sanacijskog fonda. Reosiguranjem se pokriva do 20% manjka likvidnosti tj.,iznos pokrivenih depozita u propalim bankama koji premašuje ukupno raspoloživa financijska sredstva unutar sustava osiguranja depozita. Također se pokriva i do 20% viška gubitka odnosno, preostali gubitak nakon što je izvršen postupak insolventnosti i

nakon što su pozvani dugoročni ex-post doprinosi (Suljić,2018). Likvidnost se planira osigurati zajmom na nacionalnoj razini, kojeg bi sustav osiguranja depozita morao vratiti, dok se reosigurani dio viška gubitka ne bi vraćao. Kako bi se ograničio problem moralnog hazarda, sredstva potrebna za reosiguranje, bila bi ograničena na 20% početne ciljne razine fonda sustava osiguranja depozita ili deset puta od ciljane razine koja je osigurana sustavom osiguranja depozita, ovisi o tome koja je razina od prethodne dvije niža. Ovim načinom primjene hipotetske razine financijskih sredstava umjesto stvarne razine, umanjuje se mogućnost neispunjavanja obaveza sustava pri prikupljanju ex-ante doprinosa. Naknadni ex-post doprinosi,koji se prikupljaju u vrlo kratkom vremenskom periodu, predstavljaju dodatan izvor likvidnosti kojim bi se reducirao problem manjka likvidnosti sustava osiguranja depozita.

Europska komisija (2015) navodi, kako bi se nakon nekoliko dana postigla ravnoteža između cilja da se najprije iscrpe izvori likvidnosti unutar sustava i potrebe da se isplate naknade deponentima unutar sedam radnih dana od isplate. Za vrijeme ove faze, razina bankovnog rizika fonda sustava osiguranja depozita, trebala bi se izračunavati prema nacionalnom bankovnom sustavu, odnosno prema riziku banaka u istoj državi, a ne prema riziku svih banaka unutar bankovne unije.

Carmassi (2018) navodi, kako bi se drugom fazom uspostavio program koosiguranja, u kojem bi fond sustava osiguranja depozita obuhvatio postupno povećanje udjela likvidnih potreba. Za razliku od prethodne faze, ovdje bi nacionalni sustavi osiguranja depozita mogli od europskog sustava osiguranja depozita (EDIS) zatražiti dodatnu razinu likvidnosti i prije korištenja vlastitog iznosa sredstava u potpunosti. Olgić Draženović et al. (2017) navode, kako bi se ovim uveo viši stupanj podjele rizika među nacionalnim sustavima osiguranja depozita, te bi udio europskog sustava osiguranja depozita unutar faze svake godine bivao sve veći, od startnih 36% sve do 84% u posljednjoj godini. U fazi koosiguranja, u odnosu na prethodnu fazu reosiguranja, ovdje bi se rizičnost banaka izračunavala obzirom na rizik svih bankovnih institucija unutar bankovne unije.

Prema trećoj, ujedno i završnoj fazi, od srpnja 2024.godine trebao bi biti uspostavljen potpuni program osiguranja putem kojeg bi europski sustav osiguranja depozita, u cijelosti (100 %), pokrivao sve potrebe likvidnosti i gubitke sustava osiguranja depozita na nacionalnoj razini, pod uvjetom da isti participiraju unutar bankovne unije. Kompletiranjem ove faze bi se u potpunosti izvršila provedba bankovne unije. Kako bi se ograničio problem moralnog

hazarda, komisija Europske unije izdala je prijedlog, prema kojem bi se nacionalni sustavi osiguranja depozita mogli isključiti iz pokrića EDIS-a, ukoliko ne budu sudjelovali sukladno obvezama iz postavljenog okvira. Kao i u fazi koosiguranja, razina rizika se utvrđuje prema rizičnosti svih bankovnih institucija unutar bankovne unije.

5. ZAKLJUČAK

Tematika ovog rada odnosi se na sustave osiguranja depozita, njihove značajke i posljedično na prednosti i nedostatke koji iz toga proizlaze. Financijska kriza iz 2008. godine ukazala je stručnjacima a i cijeloj populaciji na fragilnost postojećih financijskih sustava u svijetu a ponajviše u Europi.

Sustav osiguranja depozita kao jedna od mjera kojom se utječe na stabilnost bankovnog i cjelokupnog financijskog sustava, za zadaću ima „povratiti“ narušeno povjerenje deponenata putem adekvatne zaštite njihovih depozita. Na tom putu, u izvršavanju svog primarnog cilja, sustav osiguranja depozita nailazi na određene prepreke poput problema moralnog hazarda, negativne selekcije i principal-agent problema. Problem moralnog hazarda usko je povezan s razinom pokrića do koje sustav štiti depozite svojih ulagača. Što je razina pokrića veća, razloga za nadgledanje poslovanja banaka od strane deponenata ima sve manje, a banke dobivaju zeleno svijetlo za rizičnije pothvate u svome poslovanju. Negativna selekcija, kao jedna od prepreka, razloge za svoje postojanje nalazi u značajkama (modelima) koji se odnose na sudjelovanje u sustavu osiguranja depozita, odnosno na način kojim su definirane premije kojima se financiraju sustavi. Principal-agent problem situacija je u kojoj dolazi do sukoba interesa među dionicima u sustavu osiguranja depozita, a dolaze u obliku politički zamki,regulatornih zamki te inter-agencijskih neusuglašenosti. Naime, sustavi osiguranja depozita specifična su vrsta osiguranja zbog toga što u svome djelovanju obuhvaćaju tri dionika : državu, instituciju koja provodi osiguranje i deponente tj. institucije i stanovništvo koji povjeravaju svoje depozite sustavu osiguranja depozita. Razlog zbog kojeg je zajednički sustav osiguranja depozita na razini bankovne unije sporan je taj, da su sustavi osiguranja depozita na nacionalnim razinama različiti među zemljama članicama EU. Sustavi se mogu razlikovati prema nekoliko značajki : način organiziranja sustava, visina (limit) osiguranih depozita, način upravljanja sustavom, vlasnička struktura, način sudjelovanja u sustavu, način financiranja sustava, koosiguranje te vrsta premije kojom se financira sustav osiguranja depozita.

U ovom radu poseban naglasak stavljen je na dvije značajke sustava osiguranja depozita, na način upravljanja sustavom i način kojim se sustav osiguranja depozita financira. Ove dvije značajke izdvojene su od ostalih jer se smatra da uzrokuju najviše problema u radu sustava osiguranja depozita, odnosno navode se kao glavni uzroci problema negativne selekcije i principal-agent problema. Ove značajke su izdvojene od ostalih i zbog toga što u njima veliku

ulogu igra država. Naime i kod načina financiranja i kod načina upravljanja sustavom osiguranja depozita država, odnosno javni pristup, stoji nasuprot privatnog pristupa koji se povezuje s bankarskim sektorom tj. bankarima kao predstavnicima. Visina depozita, inače razlog zbog kojeg dolazi do moralnog hazarda, u ovom radu nije toliko isticana zbog toga što je više-manje identična kod svih zemalja EU, te su prethodno navedene značajke najveći razlog različitosti sustava osiguranja depozita među članicama EU.

Može se reći kako su postojeći modeli sustava osiguranja depozita adekvatno rješenje s obzirom na karakteristike bankovnih sustava zemalja EU, ali isključivo na nacionalnoj razini, ne i nadnacionalno na razini cjelokupne EU. Sustavi osiguranja depozita s trenutnim značajkama (modelima) teže k ispunjenju svojih primarnih, a i sekundarnih ciljeva. Nakon završetka financijske krize 2008. restrukturiranjem sustava osiguranja depozita na nacionalnim razinama postepeno su se iz godine u godinu usavršavala teško narušena gospodarstva. Teško narušeno povjerenje deponenata, uzrokovano krahom banaka i neadekvatno upravljanim sustavima osiguranja depozita, polako ali sigurno stabiliziralo se tokom prethodnih godina. Direktivama EU postepeno se smanjuju različitosti među nacionalnim sustavima osiguranja depozita, prvenstveno limitom do kojeg su deponenti osigurani. Također se uključivanjem većeg broja institucija i velikodušnijim pristupom sustava osiguranja depozita radi na jačanju financijske stabilnosti, što vodi e prosperitetnom razdoblju cijelog gospodarstva. Više puta se naglasila nacionalna razina sustava osiguranja depozita, upravo zbog toga što je jedinstvena nadnacionalna razina još uvijek nedostižna. Iako Europska komisija radi na tome, razlike među nacionalnim sustavima osiguranja depozita i dalje su prepreke u kompletiranju bankovne unije. Upravo je veliki broj država u EU razlog zbog kojeg su se morale donijeti neke promjene u financijskim regulatornim okvirima u vidu bankovne unije. Do sada je uvođenje prva dva stupa, zajedničkog nadzornog mehanizma i jedinstvenog sanacijskog mehanizma, prošlo relativno jednostavno, sve do pojave sustava osiguranja depozita kao trećeg ujedno i najkontroverznijeg stupa bankovne unije.

Osim toga, bankovna unija se suprotstavlja dosadašnjim stajalištima prema kojima bi nacionalni sustavi osiguranja depozita trebali biti osnovani u skladu s bankovnim i državnim obilježjima. Još uvijek je nejasno na koji način će jedinstveni europski sustav osiguranja depozita spriječiti povlačenje depozita, a time i novu krizu. Uz sve to upitan je i način kojim će ECB utvrđivati rizičnost banaka koje participiraju unutar bankovne unije, kako bi se

definirala razina diferencirane premije. Obzirom da se tek nalazimo na kraju prve faze, točnije reosiguranja, još je dug put koji se ima za prijeći do potpunog osiguranja depozita, a time i kompletiranja bankovne unije. Time se i dokazuje polazna hipoteza da adekvatnost postojećih modela osiguranja depozita je moguće ocijeniti na nivou karakteristika bankovnih sustava pojedinačnih zemalja, ali još ne na nivou bankovne unije.

LITERATURA :

1. Acharya, V. V., Santos, J. A. C. i Yorulmazer, T. (2010) Systemic Risk and Deposit Insurance Premiums, *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*, str. 89-99, dostupno na: https://pdfs.semanticscholar.org/92c3/6af16caed2399b75ecea6d0140f4caa837f0.pdf
2. Akerlof, G.A., (1970), The Market for „ Lemons“ : Quality Uncertainty and the Market Mechanism, Quarterly Journal of Economics, str. 488-500
3. Beck, T., 2012, „Banking union for Europe – risks and challenges“, *Centre for Economic Policy Research*
4. Bernet, B., Walter, S. (2009) Design, structure and implementation of a modern deposit insurance scheme, SUERF – The European Money and Finance Forum, str. 1-86
5. Blair, C.E., Carns, F., Kushmeider, R.M. (2006), Instituting a deposit insurance system:Why? How?, Journal of Banking Regulation, Vol. 8, str. 4-19
6. Boyd, J. H., Chang, C. i Smith, B. (2000) Deposit Insurance and Bank Regulation in a Monetary Economy: a General Equilibrium Exposition
7. Brandao-Marques, L., Correa, R. i Sapriza, H. (2013) International evidence on government support and risk taking in the banking sector, *Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Paper*, No. 1086, str. 1-53.
8. Calomiris, C. W. (1990) Is Deposit Insurance Neccessary? A Histirical Perspective, *The Journal of Economic History*, Vol. 50, No. 2, str. 283-295.
9. Cariboni, J., Branden, K.V., Campolongo, F., De Cesare, M. (2008), Deposit protection in the EU: State of play and future prospects, Journal of Banking Regulation, Vol. 9, 2, str. 82-101.
10. Carisano, R., (1992), Deposit Insurance : Theory, Policy and Evidence, Dartmouth
11. Carmassi, J., Dobkowitz, S., Evrard, J., Parisi, L., Silva, A. i Wedow, M. (2018) Completing the Banking Union with a European Deposit Insurance Scheme: Who is Afraid of Cross-subsidisation?, *European Central Bank*, Occasional Paper Series, No. 208.
12. Chiang, T. F., Wu, E. C. i Yu, M. T. (2007) Premium setting and bank behavior in a voluntary deposit insurance scheme, *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Vol. 29, No. 2, str. 205 - 222.
13. Cornett, M. M., Saunders, A. (1999) Fundamentals of Financial Institutions Management. Irwin/McGraw-Hill
14. Cull, R., Senebet, L., W., Sorge, M. (2005), Deposit Insurance and Financial Development, Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 37, No. 1., str. 44-82.

15. Demirgüç-Kunt, A. i Detragiache, E. (2002) Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability? An Empirical Investigation, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 49,No. 7, str. 1373 - 1406
16. Demirgüç-Kunt, A., Kane, E.J., Laeven, L. (2007) Determinants of Deposit-Insurance Adoption and Design, NBER, Working paper 12862, str. 1-74. Dostupno na: http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3849
17. Diamond, D.W., Rajan, R.G., (1999), Liquidity Risk,Liquidity Creation and Financial Fragility : A theory of Banking, mimeo
18. Diamond, D.W., Dybvig, P.H., (1983), Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity, Journal of Political Economies, vol.91, str. 104-419
19. European Commission, Risk-based contributions in eU, Deposit Guarantee Schemes: current practices, str. 7.
20. Europsko Vijeće, Sustavi osiguranja depozita http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-rulebook/deposit-guarantee-schemes/
21. Faulend, M. (2002) Osiguranje štednih uloga, magistarski rad, Zagreb
22. Faulend, M. (2004) Do kojeg iznosa osiguravati štedne uloge u Hrvatskoj?, *Ekonomski pregled*, Vol. 55, No. 3-4, str. 317-340.
23. Faulend, M. i Kraft, E. (2004) Hrvatski sustav osiguranja štednih uloga: treba li ga mijenjati i ako treba, što promijeniti i kada?, *Financijska teorija i praksa*, Vol. 28, No. 1,str. 121-139.
24. Flannery, M. J. (1982) Deposit Insurance Creates Need for Bank Regulation, *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 30, No. 3, str. 273 - 305.
25. Galac, T. (2004) Treba li Hrvatskoj razlikovanje premije osiguranja štednih uloga?, *Publikacije HNB-a*, rujan 2004., str. 1 – 28.
26. Garcia, G. (1996), Deposit Insurance: Obtaining the Benefits and Avoiding the Pitfalls, IMF WORKING PAPER, str. 1-64. Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=882979
27. Garcia, G., (1999), Deposit InsuranceA A Survey of Actual and Best Practices, IMF Working Paper, no. 99
28. Garcia, G., (2000), Deposit Insurance : Actual and Good Practices, IMF, no. 197
29. Goodman, L. S. i Santomero, A. M. (1986) A Variable-Rate Deposit Insurance: a Reexamination, *Journal of Banking and Finance*, Vol. 10, No. 2, str. 203 - 218.
30. Haddon, J., (1995), The Role of Banking Supervision, materijal pripremljen za seminar o nadzoru banaka, Beč

31. Hefferna, S., (1996), Modern Banking in Theory and Practice, John Wiley&Sons Ltd., Chicester , str. 165
32. Hub analize (2007), Pasivne kamatne stope i osiguranje depozita: Tko plaća trošak regulacije? br.4, str 1-34. Dostupno na: http://www.hub.hr/sites/default/files/hub_analize_broj_4_-_osiguranje_depozita.pdf
33. Hub analize (2012), Nova Europska arhitektura financijske stabilnosti: učvršćivanje temelja, br. 41, str. 1-35
34. IADI, Funding of deposit Insurance Systems, Guidance Paper, 6 May 2009, prepared by the Research and Guidance Committee International Association of Deposit Insurers
35. Ivanov, M., Rončević, A., Šimurina, J. (2013) Osiguranje depozita i supervizija nisu zamjena za dobru praksu korporativnog upravljanja u bankama, str. 1-19. Dostupno na https://bib.irb.hr/datoteka/684060.Paper_Opatija-hrvatski-2013-studeni.pdf
36. Jakšić, M., Sedlarević, L., Todorović, V., (2015), „Redefinisanje uloge bankarske regulative u bankarskom sektoru Evropske unije“, *Ekonomske teme,* no. 53, str. 19-37
37. Kane, E.J., (1995), Three paradigms for the role of capitalization requirements in insured financial institutions , Journal of Banking and Finance, vol.19., str. 431-459
38. Kareken, J. H. i Wallace, N. (1978) Deposit Insurance and Bank Regulation: A PartialEquilibrium Exposition, *Journal of Business*, Vol. 51, No. 3, str. 413 - 438.
39. Keeley, M. C. (1990) Deposit Insurance, Risk and Market Power in Banking, *The American Economic Review* , Vol. 80, No. 5, str. 1183 - 1200.
40. Kupiec, P., O'Brien, J.M., (1998), Deposit Insurance, bank Incentives, and the Design of Regulatory Policy, Finance and Economics Discussion Series ,FEDS paper, no.98
41. Kyei, A., (1995), Deposit Protection Arrangements: A Survey, IMF Working Paper, no.95
42. Laeven, L. (2002) Bank risk and deposit insurance, The World Bank Economic Review,Vol. 16, No. 1, str. 109 – 137.
43. Leko, V., (1997), Financijske institucije i tržišta ,Ekonomski fakultet Zagreb-skripta, str. 17
44. Liikanen, E. (2012), High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector, Final report, Brussels
45. Markovinović, H. (2011) Osiguranje depozita-uređenje *de lege lata* i perspektive, Zbornik PEZ, 61 (2), str. 785-819. Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/100322
46. McCarthy, I.S., (1980), Deposit Insurance: Theory and practice, Staff papers, International Monetary Fund, vol.27 september, str. 578-600
47. Merton, R. C. (1977) An Analytic Derivation of the Cost of Deposit Insurance and Loan Guarantees, *Journal of Banking and Finance*, Vol. 1, No. 1, str. 512 – 520.

48. Miletić, I., (2008), Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava,*Ekonomska istraživanja,*Vol. 21, No.3
49. Miller, R.L., VanHoose, D.D., (1997), "Moderni novac i bankarstvo", *Mate,* Zagreb
50. Ognjenović, Đ. (1997), Osiguranje depozita Osnovne razlike između implicitnog i eksplicitnog osiguranja depozita, Računovodstvo i financije br. 7, str. 70-74
51. Ognjenović, Đ.(2006), Osnovna načela financijskog planiranja u ex-ante sustavima osiguranja depozita, Financijska teorija i praksa 30 (4), str. 369 – 382, str. 369.
52. Olgić Draženović, B., Živić, D. i Vuković, M. (2017) Bankovna unija - mjera očuvanja fiskalne održivosti EU-a, poglavlje u Blažić, H., Dimitrić, M. i Pečarić, M. (ur.) Financije na prekretnici: Imamo li snage za iskorak?, In memoriam prof. dr. sc. Ivo Sever,Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, Rijeka, Str. 199-212.
53. Pennacchi, G. (2006) Deposit insurance, bank regulation and financial system risk, *Journal of Monetary Economics,* Vol. 53, No. 2006, str. 1 - 30.
54. Prohaska, Z., Suljić, S., Vidmar, F., (2014), Osiguranje depozita, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci
55. Protić, M. (2002), Osiguranje depozita i problem moralnog hazarda (primer nemačke šeme privatnog osiguranja depozita), str. 23-32, Industrija, vol. 30, br. 1-4.
56. Rochet, J. C. (2008) Why Are there So Many Banking Crises? The Politics and Policy of Bank Regulation, Princeton University Press, New Yersey
57. Rym, A., Lastra M.R. (2010), Proposals for reforming deposit guarantee schemes in Europe, Volume 11, Issue 3, pp 210–222 Dostupno na : https://link.springer.com/article/10.1057/jbr.2010.9#citeas
58. Schich, S. (2008), Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects, str. 73-111.
59. Sharpe, W. F. (1978) Bank Capital Adequacy, Deposit Insurance and Security Values, *Journal of Financial and Quantitative Analysis,* Vol. 13, No. ,str. 701 – 718.
60. Suljić Nikolaj, S., (2018), Sustav osiguranja depozita u funkciji stabilnosti bankovnog poslovanja, Disertacija, EFRI, Rijeka
61. Škare, M. (1998) Uzroci i posljedice narušene financijske stabilnosti na gospodarski rast str. 145-156
62. Šonje, V. (2006), From Risk assessment to Financial Instruments, Size and Pricing Considerations in deposit Insurance, The World Bank, Financial Sector, Discussion Series,str.1
63. Talley, S.H., Mas, I. (1990), Deposit Insurance In Developing Countries, Working Paper No. 548, World Bank, str. 1-120

64. Tigert Helfer, R., (1999), What Deposit Insurance can and can not do, Finance and Development, IMF
65. Velikova, M. i Rogers, K. (2009) Real Deposit Insurance Coverage: An International Study, *The Journal of Applied Business Research* , Vol. 25, No. 3, str. 1 - 12.
66. Wheelock, D.C., Kumbhaker, S.C., (1995), Which Banks Choose Deposit Insurance ? Evidence of Adverse Selection and Moral Hazard in a Voluntary Insurance System, Journal od Money, Credit and Banking, vol.27, no.1, str. 186-201
67. Zelenika, R., (2000), „Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela“, Ekonomski fakultet, Rijeka

Ostali izvori

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banka (DAB), www.dab.hr

European Central Bank, https://www.ecb.europa.eu

European Comission , https://ec.europa.eu/

European Forum of Deposit Insurers (EFDI), http://efdi.eu/index.php?id=26

Hub analize (2013), Dogovor o promjenama us ustavu osiguranja depozita u EU,

http://www.hub.hr/hr/dogovor-o-promjenama-u-sustavu-osiguranja-depozita-u-eu

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD),

http://www.oecd.org/statistics/#countriesList

Zakon o osnutku DAB-a (Narodne novine br. 44/94)

Zakon o osiguranju depozita (Narodne novine br. 65/97)

Zakon o početku rada sustava osiguranja depozita (Narodne novine br. 4/98)

Zakon o osiguranju depozita (Narodne novine br. 88/98)

Zakon o osiguranju depozita (Narodne novine, br. 177/04)

Zakon o osiguranju depozita (Narodne novine br. 119/08)

Wikipedia, Deposit Insurance, https://en.wikipedia.org/wiki/Deposit_insurance

PRILOZI:

POPIS SLIKA:

Slika 1 : Tri stupa bankovne unije…….. 52

POPIS TABLICA :

Tablica 1 : Klasifikacija sustava osiguranja depozita prema vlasničkoj strukturi u državama Europe…… 42

Tablica 2 : Klasifikacija sustava osiguranja depozita u državama Europe prema načinu prikupljanja sredstava u fond…… 44

Tablica 3 : Karakteristike sustava osiguranja depozita prema načinu prikupljanja sredstava u fond……50

SAŽETAK :

Globalna financijska kriza iz 2008. godine ukazala je na ranjivost bankovnog sektora u svijetu i u EU. Neadekvatna regulacija dovela je do narušene financijske stabilnosti, a bankovni sektor je morao provesti neke nove strukturne reforme. Kao glavno rješenje nametnula se bankovna unija. Bankovna unija, koja svoje djelovanje temelji na 3 stupa, najviše problema u svome provođenju ima zbog zajedničkog sustava osiguranja depozita. Sve se to događa zbog velike različitosti među modelima sustava osiguranja depozita koji su zastupljeni u zemljama članicama EU. U ovom radu glavni cilj je analizirati prednosti i nedostatke modela sustava osiguranja depozita, te utvrditi različitosti među istima. Deskripcijom i komparacijom modela sustava osiguranja depozita se došlo do zaključka, da su trenutni modeli osiguranja depozita dobro rješenje za financijsku stabilnost, ali samo na nacionalnim razinama. Ipak, velika različitost među nacionalnim modelima sustava osiguranja depozita predstavlja i dalje veliku prepreku u provođenju bankovne unije u cijelosti.

Ključne riječi : kriza, bankovni sektor, regulacija, financijska stabilnost, bankovna unija, sustav osiguranja depozita, modeli

SUMMARY :

Global financial crisis of 2008. has shown vulnerability of the banking sector all over the world and in the EU. Inadequate regulation has led to distorted financial stability, and the banking sector had to implement som new structural reforms. Banking union was imposed as the main solution. Banking union, which is based on 3 pillars , has most of the problems in its implementation because of a common deposit insurance system. All this is happening because of the great differences between the deposit insurance system models that are represented in the EU member states. In this paper the main objective is to analyze the advantages and disadvantages of the deposit insurance system models, and to identify the differences between them. Using description and comparison of deposit insurance system models it was concluded , that the current deposit insurance models are a good solution for financial stability , but only at national levels. Still, a big difference between national deposit insurance system models is still a major obstacle to the implementation of the banking union in its entirety.

Key words: crisis, banking sector, regulation, financial stability, banking union, deposit insurance system, models